

Islamisk skrift i vikingatida gravar

En analys av gravar i Uppland med islamiska myntsmycken från
vikingatid (800–970)

Måns Emnéus Ekström

Kandidatuppsats 15 hp i Arkeologi
HT 2023
Handledare: Jens Christian Moesgaard
Stockholms universitet

Innehåll

1. Inledning.....	1
1.1 Introduktion	1
1.2 Syfte och frågeställningar	1
1.3 Vad är ett myntsmykke?	1
1.4 Islamiska silverdirhemer.....	2
1.5 Myntsmucken i den skandinaviska ekonomin	3
1.6 Källmaterial och avgränsningar.....	4
1.7 Metod och Teori	5
1.8 Forskningshistorik	6
2 Materialpresentation.....	8
2.1 Katalog över gravarna från Birka	8
2.2 Katalog över gravarna från andra platser i Uppland.....	12
3 Analys	17
3.1 Gravarna i Birka	17
3.2 Gravarna från andra delar av Uppland.....	21
3.3 Mynten.....	24
4 Diskussion	26
5 Sammanfattning	28
6 Referenser	29

Abstract

During the 9th and 10th centuries large amounts of Islamic coins arrived in Scandinavia. Most of them were used as silver in a bullion-economy and were often fragmented because of this. However, their use was not limited to only economic purposes because we see large amounts of pendants made of these coins. By suspending a coin with a loop or only a hole you transform it into something completely different, something that has a new meaning. This new meaning is the focus of this thesis and by analysing graves where Islamic coin pendants were deposited, we can conclude how they were thought of and used. In this thesis I conclude that Islamic coin-pendants were used as status objects during the Viking-age, by both elite and non-elite people in Uppland. The Islamic inscriptions on the coins were most likely not understood and probably only seen as symbols and patterns similarly to other European coin-pendants.

Omslagsbild: Islamiskt myntsmykke från Adelsö sn, Björkö 731, *Hemlanden* gravfält (1B). Foto: Florent Audy.

Tack: Jag vill tacka min handledare Jens Christian Moesgaard för hans råd och vägledning genom skrivandet av uppsatsen. Hans djupa kunskap inom ämnet hjälpte mig att utveckla mina resonemang och argument. Jag vill även tacka Florent Audy. Min uppsats vilar på hans välgjorda genomgång av myntsmucken och noga katalogiserande av dem. Slutligen gav han mig även tillåtelse att använda och bidrog med de bilder han tog för sin egen avhandling.

1. Inledning

1.1 Introduktion

Under perioden 800–970 e.Kr. cirkulerade stora mängder islamiska mynt i Skandinavien. Mynten i sig var alltid gjorda av silver och hade ofta en hög silverhalt, vilket gjorde dem värdefulla inom en monetär kontext såsom handel. Under samma period ser man dock att de islamiska mynten även får en annan användning, nämligen som smycken. Under 800 och 900-talet gjordes cirka 6% av islamiska mynt om till smycken och särskilt i Mellansverige ser man en koncentration av dessa myntsmycken i det arkeologiska materialet (Audy 2018:59–67).

När ett mynt transformeras till ett smycke så förlorar det mycket av sitt primära monetära värde eftersom det inte längre används för det ändamålet. Det arkeologiska materialet visar oss att många av dessa myntsmycken istället deponerades i gravar tillsammans med andra smycken, vilket öppnar upp för frågan om mynten tillskrevs ett sorts ”socialt” värde när de blev smycken (Audy 2018:65–66).

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att förstå transformerade islamiska mynts nya värde genom att analysera alla gravar i Uppland där transformerade islamiska mynt har deponerats. Myntens islamiska bakgrund är också av intresse och uppsatsen ämnar förstå huruvida den hade en roll inom deras nya värde. Ett ytterligare syfte med uppsatsen är att förstå likheter och skillnader mellan gravarna från Birka och gravarna från andra delar av Uppland, då det belyser olika sociala kontexter i vikingatidens Uppland. Uppsatsens frågeställningar är därmed:

- Vad säger gravmaterial från Uppland om islamiska myntsmyckens värde under vikingatiden?
- Var myntens islamiska bakgrund en del av myntsmyckets värde?
- Vilka likheter och skillnader kan man se i gravmaterialet från Birka och resten av Uppland?

1.3 Vad är ett myntsmykke?

En väsentlig del av denna uppsats är vad som skiljer ett mynt från ett myntsmykke och därför är det viktigt att definiera detta. Se *Figur 1* för exempel på ett myntsmykke. Definitionen som uppsatsen grundar sig på kommer ifrån Florent Audys avhandling *Suspended Value Using Coins as Pendants in Viking-Age Scandinavia (c. AD 800–1140)* (2018) där han beskriver myntsmycken som följande: “Ett icke-monetärt mynt som fysiskt anpassas för upphängning för sedan att bäras som ett smycke”. Audy definierar även de fyra viktigaste delarna i ett

myntsmyckes liv och dess användningar: monetär, transformation, upphängd och ornamental. Den första poängterar att myntsmycken endast syftar på de smycken som har skapats genom en transformation av mynt som tidigare har haft en monetär funktion och var ämnade för att cirkulera inom en vikt- eller penningekonomi. Detta exkluderar då smycken som liknar eller är imitationer av myntsmycken enligt denna definition, dock kommer dessa att diskuteras i uppsatsen utöver det material som är grunden för analysen. Anledningen att sådana smycken exkluderas är att de inte har gått igenom transformationen från mynt till smycke och därför inte säger något om skillnaden mellan de två formerna, vilket är grunden för uppsatsens frågeställningar.

Den andra aspekten syftar på den fysiska transformationen från mynt till smycke, vilket gjordes genom att slå ett hål och trä någon form av snöre genom myntet eller skapa någon form av ögla eller ring att hänga ifrån. Denna process är väsentlig för att skapa ett myntsmycke och avsaknaden av någon form av upphängning av myntet i det arkeologiska materialet gör det svårare att tolka myntet som ett smycke. Detta ser man t.ex. genom fynd av mynt som har genomborrats för andra ändamål och som av misstag kan tolkas som ett smycke (Audy 2018:43–44). Den tredje aspekten av ett myntsmycke hänger ihop med den andra eftersom transformationen av ett mynt sker genom upphängning. Som tidigare nämnt betyder dock inte ett hål i ett mynt automatiskt att det användes för upphängning. Man kan använda positionen av hålet för att bestämma dess användning och hål som är positionerade på kanten av myntet antyder starkt att användningen av hålet var för upphängning (Audy 2018:44).

Den fjärde och sista aspekten är svårast att definiera eftersom en ornamental funktion är subjektiv och kan ha flera olika former. I sin avhandling diskuterar Audy även möjligheten att ett mynt som har tydligt har transformerats för upphängning inte alltid var ämnad som ett ornament. Han belyser exempel från Nordafrika och Kina där man har gjort hål för upphängning men som endast har en praktisk användning inom handel. Under vikingatiden har man dock aldrig hittat transformerade upphängda mynt i en kontext som var ”praktisk”. Man har heller aldrig hittat blanka mynt som har transformerats för upphängning, trots att de har använts på exakt samma sätt som alla andra mynt. Detta tyder på att upphängningen aldrig hade en funktion som inte var ornamental och ämnad som ett smycke.

Avslutningsvis ser man under vikingatiden ett antal smycken som inkluderar mynt som har modifierats genom att böjas, skäras eller inkorporeras som en mindre del av andra smycken. Mynten i dessa smycken har ofta förlorat sin form och har förändrat så pass mycket att de visuellt inte kan uppfattas som mynt längre. Dessa typer kan inte anses som myntsmycken då myntet inte längre är en central del av smyckets ornamentik. (Audy 2018:45–46).

Figur 1, Islamiskt myntsmycke från Adelsö sn, Björkö 731, Hemlanden gravfält (1B). Foto: Florent Audy

1.4 Islamiska silverdirhemer

Myntsmycken som diskuteras i denna uppsats består av islamiska mynt som har deponerats i Skandinavien. Från depåmaterialet kan vi se att nästan 90% av mynten under 800- och 900-talet är islamiska, där resten utgörs av mynt från Västeuropa (von Heijne 2004:66; Kilger

2008:221–242). Myntens väg till Skandinavien har diskuterats av forskare och det finns delade meningar om det. Den vanligaste teorin är att de anlände genom kontakterna österut när skandinaverna begick handel i dagens Ryssland. Folken i de områdena fungerade då som en mellanhand då det främst var de som hade kontakt med den islamiska världen. Handeln bestod främst av skandinaver som sålde slavar, pälsar och andra nordliga produkter i utbyte mot silvermynten. Men det finns även tecken på att islamiskt silver förvärvades genom plundring inom den islamiska världen eller tributbetalningar. (Adamczyk 2020; Kershaw *et al* 2021:186). Inflödet av mynt börjar runt år 800 och ökar kraftigt under mitten av århundradet, dock finns det forskare som menar att importen var betydande redan i början av århundradet men att mynten smältes ner för silvrets skull och därför inte syns i depåmaterialen (Kilger 2008; Kershaw *et al* 2021). Majoriteten av mynten under 800-talet är en blandning av mynt från den umayyadiska dynastin, som upprättades under mitten av 600-talet, och det abbasidiska dynastin som tog makten över kalifatet under mitten av 700-talet. På 900-talet dominerar importen av samandiska mynt, en av dynastierna som agerade i stort sett självständigt under det abbasidiska kalifatet, fram till ca 970 då importen av islamiska mynt nästan helt slutar och ersätts av europeiska mynt. En del av mynten under 900-talet var även imitationer som skapades av andra folkgrupper som, volgobulgarer, khazarer och ruser, som ett sätt att appropriera de islamiska myntens goda rykte (von Heijne 2004:66–67). Dessa mynt utgör mellan 5–10% av islamiska mynt som hittats i depåer i Skandinavien (Rispling 1990:275–282). Något som särskiljer de islamiska mynten från resterande mynt som cirkulerade i Skandinavien är vad som präglades på dem. Kalifen Abd al-Malik genomförde år 696 en myntreform som gjorde att mynten var tvungna att vara bildfria. Förändringen var religiöst motiverad och därför skulle istället den islamiska trosbekännelsen, tillsammans med myntort och årtal präglas på åtsidan i kufisk skrift. På framsidan präglades ett korancitat och under vissa dynastier kunde även kalifens namn präglas på myntet (Holst 1973:12–13). Denna reform följdes av alla som präglade islamiska mynt framöver och därmed finns inga sådana mynt med bilder.

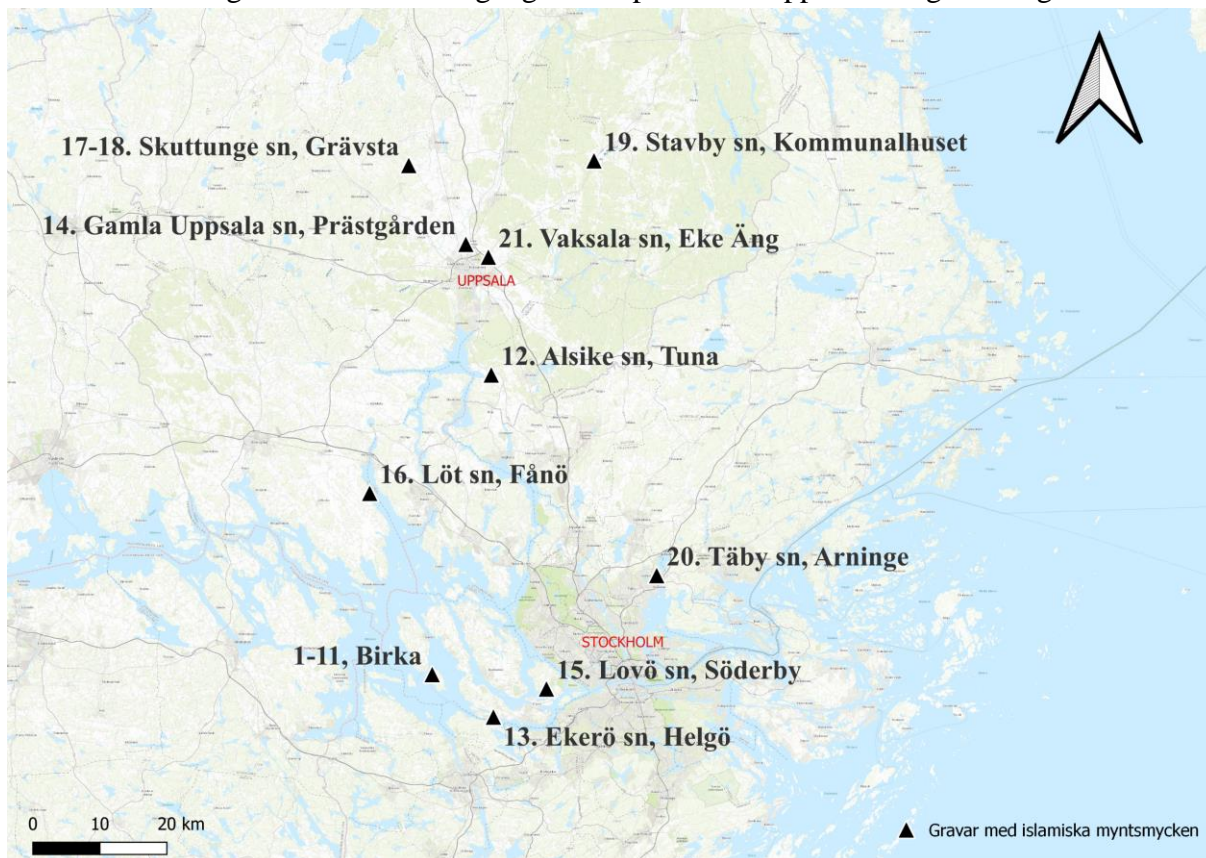
1.5 Myntsmucken i den skandinaviska ekonomin

En viktig aspekt av myntsmucken är deras roll inom ett ekonomiskt system eftersom föremålen, alltså mynten, de är gjorda av har en tydlig ekonomisk anknytning. Men för att förstå deras roll måste man först förstå det ekonomiska system som det vikingatida Skandinavien var byggt på. Dock är det en förenkling att säga att detta system var enhetligt, eller egentligen ens att det var ett ”system” som vi ser en ekonomi idag. Ofta praktiserades flera olika system samtidigt och visar på olika sätt att använda ädelmetaller. Den första typen är en statusekonomi där ädelmetallerna, ofta silver, används för att förstärka status hos ägaren. Detta gjordes främst genom att visa upp sin förmögenhet offentligt eller genom att skänka värdefulla föremål till andra. Den andra typen är en viktekonomi där silvret används som en form av betalning i flera olika former. Det kan vara som mynt, men också i form av smucken eller enkla bitar silver. I detta system ser man ofta att silvreföremålen fragmenteras och värderas för deras vikt och mängden silver som finns i dem. Fynd av vikter är ofta tecken på en viktekonomi och speciellt islamiska mynt fragmenterades frekvent under vikingatiden. Den sista typen är en penningekonomi som bygger på att det finns ett officiellt betalmedel i form av mynt, men där deras värde inte baseras på vikten eller mängden silver utan på deras rykte och en garanti från

en central auktoritet (Williams 2007:178–85). Dock som tidigare nämnt avlöser inte typerna varandra utan alla tre kan existera samtidigt (Audy 2018: 29–30). Det är i denna samexistens som myntsmucken existerar. De kan ofta associeras med statusekonomin då de är tydliga exempel på att ägaren stärker sin status genom att offentligt visa upp sin förmögenhet, och explicit visar att de har råd att göra ett mynt till ett smycke (Kelleher 2013:228; Audy 2018:30). Samtidigt kan myntsmucken existera i en viktekonomi då deras silvervärde inte försvinner när de transformeras och de kan fortfarande fragmenteras eller smältas ner för användning som betalmedel (Williams 2007:183). I en penningekonomi kan man däremot se att deras värde blir påverkat eftersom myntets transformation genom att till exempel göra ett hål i det, skadar myntets ekonomiska integritet som betalmedel (Audy 2018:31). Forskare menar ofta därför att en avsaknad av myntsmucken tyder på ett samhälle som har en avancerad penningekonomi (Malmer 1966). Myntsmucken måste därför ses som objekt som kan existera både inom en status- och viktekonomi där de kan gå från betalmedel till smycke och tillbaka till betalmedel.

1.6 Källmaterial och avgränsningar

Uppsatsen källmaterial består av två olika delar, gravarna och de individuella mynten. Gravmaterialet består av 21 gravar från Uppland, vilket är det totala antalet gravar i Uppland som innehåller islamiska myntsmucken (Audy 2018:294–311). Detta material inkluderar hela graven och dess innehåll, alltså även de andra föremålen som har deponerats. Det numismatiska materialet består av de 34 islamiska myntsmuckena som har deponerats i gravarna. Se *Figur 2* för en karta över gravarna och deras geografiska position i Uppland. Avgränsningarna som har

Figur 2, Karta över gravar med islamiska myntsmucken i Uppland. Skapare: Måns Emnéus Ekström gjorts i denna uppsats är främst tidsmässiga och geografiska. Den tidsmässiga avgränsningen

är 800–970 e.Kr., vilket baseras på dominansen av islamiska mynt fram till år 970, då inflödet av mynten till Skandinavien nästan totalt stannar. (von Heijne 2004:76–80; Kilger 2008). Den geografiska avgränsning är inom Uppland eftersom det besitter ett antal intressanta egenskaper som är relevanta för analysen i denna uppsats. Den första är gravarnas geografiska position, där nästan hälften av dem är från staden Birka och resten är från andra delar av landskapet. Detta möjliggör en jämförelse mellan en urban miljö en icke-urban miljö. Den andra är områdets centrala position för handeln och kontakterna österut, man kan till exempel se att islamiska mynt har en koncentration i de östliga delarna av Skandinavien under tidsperioden som uppsatsen behandlar (von Heijne 2004:78; se Androshchuk 2013 för kontakter österut). Det är också i Mellansverige som man har hittat flest gravar med myntsmycken, vilket tyder på att deras betydelse och funktion inom samhället i dessa områden var betydande (Audy 2018:67).

1.7 Metod och Teori

Metoden som används i denna uppsats är en kvalitativ och jämförande analys av gravarna och de myntsmycken som är deponerade i dem. Analysen involverar att diskutera och jämföra gravmaterialet i sin helhet vilket blir ett kontextuellt sammanhang att placera myntsmyckena inom. Man kan då uppnå en förståelse för myntsmyckenas relation och roll gentemot de andra föremålen i graven och därmed närma sig deras värde i det sociala livet. En av aspekterna som analyseras är könsfördelningen av gravarna, då detta kan berätta vilka delar av samhället som använde myntsmycken. Könsbestämningen av gravarna utgår ifrån osteologisk information i de fall det finns tillgängligt, i andra fall, vilket är majoriteten av gravarna, har en bestämning gjorts utifrån föremålen i gravarna. Bestämningen utgår ifrån arkeologisk forskningspraxis som säger att kvinnogravar associeras med smycken, där spännen är den tydligaste indikatorn då de associeras med en kvinnlig klädsel. Andra föremål som associeras med kvinnogravar är hängsmycken, syutrustning, pincetter, små knivar och pärlor. Pärlor kan även förekomma i mansgravar men om antalet är mer än tre är det troligtvis en kvinnograv. Mansgravar associeras med vapen eller vapenrelaterade föremål, brynen, spelpjäser och remmar för bälten eller kläder (Petré 1993:149–53; Audy 2018:69). I de fall gravarna har könsbestämts i den arkeologiska rapporten används detta som likvärdigt underlag.

Könsbestämningen går hand i hand med att analysera var i graven som myntsmycket är deponerat. Genom att se vilka typer av andra föremål som myntsmycket ligger tillsammans med i graven kan det säga något om hur man uppfattade och använde myntsmyckena samt om deras sociala värde. En annan aspekt som analyseras är gravskicket, då det kan användas för att förstå sociala grupperingar i samhället och anknyta användandet av islamiska myntsmycken till en viss gruppering. Ett ytterligare fokus läggs på datering av gravarna utifrån myntens *Tpq* (*terminus post quem*) vilket innebär präglingsåret för det senaste myntet som har deponerats i graven. Detta berättar den absolut tidigaste dateringen för graven då deponeringen inte kan ha gjorts före myntets prägling. Myntens *Tpq* jämförs sedan med en pärlkronologi som har utvecklats av Johan Callmer (1977) vilket ger en mer tillförlitlig och precis datering. Kronologin utgår ifrån vad han kallar för *Beadperiod* eller *BP*, vilket är pärlperioder på ungefär 20–35 år då specifika typer av pärlor användes (Callmer 1977). De pärlor som hittas i gravarna kan då placeras inom en av perioderna och dateras. Pärldatering görs för alla gravar där pärlor har hittats och där det var möjligt. Dateringen av gravarna kan möjliggöra en förståelse för följande; användandet av islamiska myntsmycken över tid, om man ser någon förändring under

perioden då de används och möjligtvis hur länge mynten cirkulerade innan de blev deponerade i graven.

Mynten analyseras även i detalj utifrån motivets relation till upphängningen av myntet, alltså själva orienteringen av motivet när det hänger som ett smycke. Handlingen att skapa ett hål eller sätta fast en ögla på ett mynt är ytterst medveten och kan därmed belysa hur skaparen eller ägaren ämnade att motivet skulle uppfattas.

Den analys som genomförs och som ämnar att svara på uppsatsens frågor baserar sig inom det teoretiska ramverket kring materiell kultur och de idéer som togs fram inom post-processuell arkeologi. Ian Hodder beskriver materiell kultur som medvetet konstituerad och att det finns idéer och koncept inom det sociala livet som påverkar hur man använder, uppfattar och gör sig av med föremål. Det han poängterar är den materiella kulturens betydelse för förståelsen av människor och hur de har organiserat objekt utifrån sociala idéer och koncept (Hodder 1992:12–13). Det är genom detta synsätt som uppsatsen tolkar myntsmuckyena. Genom att analysera deras transformation, motiv och hur de möjligtvis kan ha uppfattats kan man närma sig den materiella kulturens betydelse och värde. Själva transformationen av myntet är just en sådan medveten konstituering som Hodder beskriver, eftersom man tar ett föremål som har ett främmande ursprung och en tydlig främmande socialt sammanhang och omkonstituerar den inom en nytt socialt sammanhang, för ett nytt ändamål. Något som även är centralt för denna uppsats är frågan om kontexten och dess roll i tolkningen. Hodder beskriver kontext som absolut nödvändig för att förstå betydelsen av ett objekt. Med kontext menar han den miljö som ett objekt har existerat och använts inom (Hodder 1992:14–16). I uppsatsen används gravarna för att uppnå en kontextuell förståelse och blir ett sammanhang att placera myntsmuckyena inom. Deponeringen i gravarna är en medveten handling som berättar om hur man använde och tillslut valde att göra sig av med materiell kultur och genom jämförelse mellan gravarna och deras innehåll skapas en kontext att placera den medvetna deponeringen inom. Vikten av att studera mynt i en bredare kontext tar även Fleur Kemmers och Nanouschka Myrberg (2011) upp i en artikel. De ser mynten som en del av en större helhet och likt Hodder anser dem att materiell kultur och kontext går hand i hand och att mynt allt för ofta har studerats i ett vakuum (Kemmers & Myrberg 2011:89–92). Något som Hodder dock poängterar är att gravar inte kan tolkas som direkt representation av den dödes identitet. Han beskriver istället gravar som en reflektion av de levandes uppfattning av den döda och hur de väljer att representera den genom de föremål som placeras tillsammans i graven (Hodder 1980:167). För uppsatsens ändamål är gravar trots detta användbara eftersom målet inte är att förstå den individuella personen i graven utan att närma sig hur samhället och de som lever vidare valde vilka föremål som ansågs viktiga nog att följa med den döda i graven.

1.8 Forskningshistorik

För att förstå myntsmuckyens roll inom forskningen måste man först förstå skillnaden mellan numismatik och arkeologi. De två disciplinerna diskuterar oftast liknande frågor och har ett gemensamt syfte med sin forskning, men kommer ofta ifrån olika utgångspunkter. Redan tidigt diskuterades myntsmuckyen inom forskningen som en objektkategori som hamnade i skymundan eftersom det var otydligt i vilken disciplin som de hörde till (Audy 2018:23). Från numismatikernas perspektiv var det ett skadat mynt som hade förflyttats ur den monetära

kontexten, och därför mindre intressant. För arkeologerna var det istället sett som ett mynt och inte ett fullbordat smycke. Den störst orsaken till att denna syn på myntsmucken har uppstått inom främst numismatiken är återanvändandet av mynten. Själva återanvändandet skadar mynten enligt principerna som numismatiker studerar de utifrån. Då myntet har återanvänts och transformerats blir det problematiskt att användas för datering eller förståelse av import och ekonomi, vilket ofta ses av numismatiker som myntens viktigaste egenskap. Liknande problematik uppstår inom arkeologi där arkeologer kan uppfatta myntsmucken i gravar som problematiska då deras ofta långa period av återanvändning kan ge en felaktig kronologisk bild och skapa förvirring (Audy 2018:24–25).

Med denna redogörelse som bakgrund ser man att det trots allt sker en utveckling under 60-talet inom diskussionen kring myntsmucken, med starten av CNS projektet. Projektets mål var främst att publicera hela myntmaterialet från svensk vikingatid, men ett av grundperspektiven som projektet grundade sig i var att studera mynt från alla infallsvinklar och ta vara på den totala informationen som mynten gav, inkluderat återanvändning. Efter detta började fler forskare att tänka om kring myntsmucken och deras potential (Audy 2018:26). En av de tidigaste publiceringarna är en artikel publicerad 1978 av Tuukka Talvio som belyser myntsmucken från Finland. I texten diskuterar han lokal produktion av imitationsmynt baserade på bysantinska och islamiska mynt och drar slutsatsen att produktionen är konsekvens av efterfrågan av myntsmucken. Han belyser därmed myntsmucken från ett perspektiv där de inte ses som en sämre form av ett mynt utan som en ny objektkategori värd att studera (Talvio 1978:35). Han följde upp detta med en omfattande översikt av myntsmucken i Finland där han även la grunden för många av de frågor som diskuteras kring myntsmucken idag (Talvio 2000). De senaste 20 åren har det därför öppnats upp en större diskussion kring detta fenomen och flera forskare har publicerat deras tolkning av föremålen (se Screen 2014; Aannestad 2015:145–85).

Ett annat viktigt tillägg i diskussionen var artikeln från Mark Blackburn (2006) där han gick tillbaka och analyserade hängena på myntsmucken från depån i Hoen. Depån hade uppmärksamats under lång tid, myntsmuckena inkluderade, men Blackburn fokuserade på en del av smycket som man tidigare inte hade gjort (Blackburn 2006). Sist men inte minst publicerades en doktorsavhandling av Florent Audy (2018) där han genomförde en omfattande redovisning av ämnet och diskuterade material från hela Skandinavien. Avhandlingen är den mest omfattande texten som har publicerats kring myntsmucken och behandlar alla aspekter av dem, från val av mynt, transformation och orientering. Det är även den enda texten som omfattande behandlar islamiska myntsmucken och ligger till grund för mycket av denna uppsats (Audy 2018).

2 Materialpresentation

I detta kapitel redovisas gravarna och myntsmuckena som har deponerats i dem i två kataloger. De är indelade i *Gravarna från Birka* och *Gravarna från andra platser i Uppland*. Informationen som presenteras i katalogerna är hämtade från olika källor. Audys (2018) avhandling kring myntsmucken i Skandinavien har först och främst använts för att identifiera myntsmuckena och för att lokalisera de gravar de är hittade inom. För gravarna har originalpublikationerna använts i den mån de har varit tillgängliga. I de enstaka fall de inte har varit det uttrycks i katalogen. Särskilt Arbman's (1943) sammanställning av birkagravarna har varit en viktig resurs för information om gravfynden i Birka. För gravarna i resten av Uppland har diverse utgrävningsrapporter och publikationer använts för samma ändamål. Informationen som presenteras inleder med en kort beskrivning av gravens utformning och typ. Gravarna benämns utifrån termerna *kremationsgrav*, vilket innebär att föremålen och benen har blivit brända som en del av begravningen och i vissa fall har de placerats i en urna, *kammargrav*, vilket betyder att den begravda har placerats inom en kammare, *inhumationgrav*, vilket syftar på att personen har begravts direkt ner i marken men även ibland i en kista. De flesta av gravarna innehåller endast en begravning men i vissa fall finns fler personer begravda i samma grav, i dessa fall presenteras även de andra begravningarna även om de inte innehåller myntsmucken. Det presenteras även en könsbestämning av gravarna och en datering utifrån *mynt-Mynt-Tpq* och *BP*. För varje grav inkluderas även bilder över de islamiska myntsmuckena, där den vänstra bilden är *åtsidan* och den högra är *frånsidan*. I vissa fall har inga bilder varit tillgängliga. I slutet av kapitlet finns en sammanställning av materialet från både katalogerna, se *Tabell 1*.

2.1 Katalog över gravarna från Birka

Grav 1, Adelsö sn, Björkö 58A. Hemlanden gravfält (1B)

Inhumationsgrav med träkista.

Föremålen i graven: Ett ringspänne i brons som var intrikat dekorerat med stämplade trianglar, ett sköldformat silverhänge och en grågrön glaspärkla. Ytterligare fynd var rester av silverbroderi och en kniv. Strax öster från denna grav, 0,3 m djupare hittade man fyra kistspikar, fyra järnbeslag som tolkas som delar av ett spelbräde och en liten bit bärnsten.

Könsbestämning: Graven tolkas som en mansgrav utifrån föremålen.

Myntsmucken: 10 fragment av två islamiska myntsmucken, myntsmuckena var betydligt fragmenterade och kan inte typbestämmas. Låg tillsammans med silverhänget och pärlan (Arbman 1943:22).

Datering: -

Grav 2 Adelsö sn, Björkö 367. Gravfält söder om Borg (4A)

Kremationsgrav med urna. Belägen under hög, diam 7,2 m, höjd 0.75 m. Föremålen hittades i brandlagret.

Föremålen i graven: En kuboektaedrisk bronsvikt med fyra cirklar på sidorna, fem bronsringar, ett antal spikar och järnitar samt ett handtag av järn, vilket tolkas som rester av en låda. På samma plats hittades även en synål och en dekorerad bandformad nitplatta. Benresterna består av 11 fragment av bennålar, fragment av en benstav,

tre fragment av ringformade hornföremål och 21 fragment av en kam. Avslutningsvis hittades även två flodpärlor av glas, varav en var smält, tre bitar flinta och skärvorna från urnan med brända ben i närheten

Könsbestämning: Graven tolkas som en kvinnograv utifrån föremålen.

Myntsmycken: Myntsmycke med ögla av järn (Figur 3), som också låg tillsammans med en hel dirhem och ett fragment av en annan dirhem. Myntsmycket och den hela dirhemen var skadade av branden och kunde inte tydjas, men tolkas som samtida och av samma typ som fragmentet. Fragmentet var en abbasid dirhem präglad i Madinat al-Salam 806/7. Låg i brandlagret tillsammans med de andra fynden (Arbman 1943:104).

Datering: *Mynt-Tpq*: 806/7.

Figur 3, Foto: Florent Audy

Grav 3 Adelsö sn, Björkö 457. Gravfältet i Borg (3)

Kremationsgrav med urna. I brandlagret hittades föremålen.

Föremål i graven: Fragment av ett smält silvershängmycke med spiralformad filigran, samt en smältsilverklump med hål för en granat och i botten spår av ett tunt guldark med diamantmönster. Ytterligare 4 fragment av bandformade järnstänger, två spikar, smälta delar av en trattbägare och en gröngul glasmassa hittades. Utspritt över hela brandlagret hittades skärvor av en större kanna med brun, möjligen bortbränd yta, samt 2–3 skärvor av oidentifierbara keramikkrärl. I graven hittades även 25 pärlor utspridda; 4 av bergkristall, 12 av karneol och sex i glas. I detta lager hittades inga brända ben. Nordost om detta brandlager hittades ytterligare ett keramikkrärl av rhenisk typ som var svarvat och målats vit, i detta hittades brända ben, en bronsnål från en förmodad spännbuckla och sju pärlor.

Könsbestämning: Graven tolkas som en kvinnograv utifrån föremålen.

Myntsmycken: Ett kraftigt skadat islamiskt myntsmycke men med en ögla av järn kvar. Myntet präglades under Idrisid dynastin, ett självständigt kalifat från Marocko, i staden Tudgha 793/4. Låg tillsammans med silvershängmycket och silverklumpen (Arbman 1943:128f)

Datering: *Mynt-Tpq*: 793/4.

Grav 4, Adelsö sn, Björkö 707. Hemlanden gravfält (1B)

Dubbel kammargrav, under en hög.

Föremålen i graven: I den första graven hittades en ring, ett pannband och ett skålformat hänge av silver, två vikter: en av brons och en av järn, fragment av en glasspegel, fragment av en järnsax och slutligen 8 pärlor. 4 av pärlorna var av bergkristall, och resten av glas. I den andra graven hittades en pilspets av järn och en kniv av järn.

Könsbestämning: Utifrån föremålen beskrivs den första graven som en kvinnograv och den andra graven som en mansgrav i Arbman (1943) publikation. Samma tolkning görs här.

Myntsmycken: Två islamiska myntsmycken, den ena med en intakt ögla och den andra med ett hål och en saknad ögla, man hittade även ett fragment av ett islamiskt silvermynt. Den förstnämnda var abbasidisk och präglad i Marw 860/1 (Figur 4) och den andra umayyadisk, präglad i Wasit 726/7 (Figur 5). De låg i kvinnograven tillsammans med det skålformade silverhänget i slutet på en rad av pärlor (Arbman 1943:241f)

Datering: *Mynt-Tpq*: 860/1

Figur 4, Florent Audy

Figur 5, Florent Audy

Grav 5, Adelsö sn, Björkö 731, Hemlanden gravfält (1B)

Dubbel kammargrav, inne i en hög, diam, 8–9 m. Spår av träkista.

Föremålen i graven: I den första graven hittade man ett svärd med rester av läderslidan, en spjutspets i järn med brons och silverdetaljer, en sköldbuckla av järn, 12 pilspetsar, två ringnålar; en ornamenterad i silver, järnkniv, skifferbryne, en läderväska med bronsbeslag, fragment av spunnen silvertråd (möjligen tillhörande väskan), ett guldfragment av en hjälm och slutligen järnbeslag till en låda. I den andra graven hittades guldband av en

huvudbonad, fem pärlor (en av silver), två ovala skålspännen i brons, ett silverspänne med intrikat ornamentering och plats för ädelsten och pärlor, ett runt bronsspänne med djur och geometrisk ornamentik. I denna grav hittades även en kniv med läderslida, två järnsaxar dekorerade med brons, ett keramik kärl, fragment av en läderväska med guldsmyckade remmar som innehöll två islamiska silvermynt och jämte väskan låg järnfragment, en keramik kopp och en silverring.

Könsbestämning: Utifrån föremålen beskrivs den första graven som en mansgrav och den andra graven som en kvinnograv i Arbmans (1943) publikation. Samma tolkning görs här.

Myntsmycken: Tre myntsmycken, två islamiska och en engelsk. De islamiska var en samanidisk präglad i al-Shash 908/9 (*Figur 6*) och en umayyadisk präglad i Wasit 723/4. Den engelska var präglad i Wessex 901–24 under Edvard den äldre. Myntsmyckenas placering mitt i mellan de två begravda personerna gjorde att det inte kunde bestämmas vilken grav de tillhörde (Arbman 1943:253–55).

Datering: *Mynt-Tpq*: 908/9.

Figur 6, Foto: Florent Audy

Grav 6, Adelsö sn, Björkö 834. Hemlanden gravfält (1C)

Dubbel kammargrav, en del av stadsmuren och var ursprungligen en hög. På en separat plattform var två hästar begravda.

Föremålen i graven: I den första graven hittades ett svärd med rester av trähandtaget och slidan, en kniv med bronsklädd läderslida, en doppsko med geometrisk ornamentik och tillhörande läderremmar, rester av pärlor av bronstråd som troligen tillhörde kniven, en spjutspets, 15 pilspetsar, en sköldbuckla och en till dekorerad kniv med läderslida. Det hittades även fyra platta järnbitar och ett ringspänne av brons med geometrisk ornamentik. I den andra graven hittades två ovala spännbucklor i brons, ett ovalt silverspänne med filigrandetaljer i ett geometriskt mönster och ett ovalt bronsspänne med gulddetaljer och djuornamentik. På samma plats i graven hittades även rester av två läderväskor, den ena innehöll fragment av två islamiska mynt och den andra innehöll två islamiska mynt, en av dem helt och det andra i fragment. Graven innehöll även två räfflade pärlor i fajans, en kedja av järn, en stav av järn med brons detaljer, en järnkniv med silvertråd, en sax, en järnpincett som låg tillsammans med rester av en antagligen ännu en pincett, rester av en nållåda med tygfragment och rostade järnålar, rester av en järnhink, rester av två järnlådor och slutligen en gul glaspärkla. I hästgraven hittades en hel uppsättning av hästredskap för båda hästar som var gjorda i järn och som var dekorerade med geometrisk ornamentik. I graven hittades även en stor mängd rostade järnfragment som är svåra att tyda. Vid graven hittades även vad som tolkas som en avfallshög där det hittades ett stort antal järnfragment och skärvor av 2–3 keramikkarl, samt en grön glaspärkla.

Könsbestämning: Utifrån föremålen beskrivs den första graven som en mansgrav och den andra graven som en kvinnograv i Arbmans (1943) publikation. Samma tolkning görs här.

Myntsmycken: Ett islamiskt myntsmycke med en avbruten silverögla, myntet är av abbasidisk typ och präglad i Madinat al-Salam 818/9 (*Figur 7*). Låg precis mellan de två ovala spännbucklorna och i närheten av läderväskorna i den andra graven (Arbman 1943:304–8)

Datering: *Mynt-Tpq*: 917/18 (präglingsår av en av dirhemerna i graven), *BP VIII*: 915–950 (Callmer 1977:77; Audy 2018:300)

Figur 7, Foto: Florent Audy

Grav 7, Adelsö sn, Björkö 835. Hemlanden (1C).

Inhumationsgrav, under stadsmuren, kan ha varit en hög.

Föremålen i graven: Två ovala spännbucklor i brons, ett runt bronsspänne med gulddetaljer, sköldformat silverhänge, ett förgyllt bronshänge med Jellingeornamentik, ett bronshänge med spår av förgyllning och djuornamentik samt pärlor, ett silverkorshänge, guldpläterad bronshänge med Jellingeornamentik. Det finns även ett antal fynd som inte har någon fyndplats; två fragment av ett silverhänge med intrikata filigrandetaljer, ett orientalistiskt bronsbeslag, två pyramidformade bärnstenshängen, ett ringspänne av järn, järnsax, en järnkniv, en järnnyckel, ett eldstål, två vikter (av järn och brons) och ett tresidigt stegjärn. Det hittades även 25 pärlor i graven som låg i en rad mellan spännbucklorna.

Könsbestämning: Graven tolkas som en kvinnograv utifrån föremålen.

Myntsmycken: Två myntsmycken, ett islamiskt och ett nordiskt. Den islamiska är av samamidisk typ med en silverögla, präglad i Andarabah 911/2 (*Figur 8*). Den nordiska är präglad med ett hjort/ansikte (Malmer KG5) och ögla av brons. De låg mellan de två ovala spännbucklorna i en perfekt rad tillsammans med pärlorna (Arbman 1943:308f).

Datering: *Mynt-Tpq:* 911/12, *BP IXA:* 960–980 (Callmer 1977:77; Audy 2018:301)

Figur 8, Foto: Florent Audy

Grav 8, Adelsö sn, Björkö 843A och B, Hemlanden gravfält (1C).

Inhumationgrav, två begravningar, den ena begravnen 0,15 m under den andra. Del av stadsmuren, en grop inom en hög. De två gravarna är benämnda A och B (B är begravnen djupare).

Föremålen i graven: Grav A innehöll två ovala spännbucklor i brons, treuddigt spänne i mässing med spår av förgyllning och en järnkniv. I graven låg även 29 pärlor utlagda i en cirkel, 25 var gjorda av glas varav 15 hade gulddetaljer, fyra hade silver, fem var blåa/lila och en hade formen av en ring. Det fanns även en pärla av agat och en av bärnsten, samt två av glasfluss. Den enda delen av skelettet som är bevarat är skallen. Grav B innehöll ett cirkelformat hängsmycke i brons, ett fyrsidigt hängsmycke i mässing som var guldpläterat med två ögla av brons på vardera sida, en armring av brons med spår av benrester inom den och två järnknivar. Graven innehöll även 34 pärlor, 26 gjorda av glas, en av bärnsten, fem av bergkristall och två av glasfluss. Den enda delen av skelettet som var kvar är tänderna.

Könsbestämning: Båda gravarna tolkas som kvinnogravar utifrån föremålen.

Myntsmycken: Ett islamiskt myntsmycke med ögla. Myntet är av abbasidisk typ och präglades omkring 785–800 (*Figur 9*). Myntsmycket låg tillsammans med de andra hängsmyckena inom en cirkel av pärlor i grav B (Arbman 1943:316f).

Datering: *Mynt-Tpq:* ca 785, *BP VIII:*915–950 (Callmer 1977:77; Audy 2018:301)

Figur 9, Foto: Florent Audy

Grav 9, Adelsö sn, Björkö 844, Hemlanden gravfält (1B).

Inhumationsgrav, utan yttre markering. Grop täckt med stora stenar. Endast tänder återstår av skelettet.

Föremålen i graven: Två ovala spännbucklor av brons, ett cirkelformat silverhänge med intrikata filigrandetaljer, ett cirkelformat hänge med ögla, ett pärlband med fem silverhängen som består av följande; ett fyrkantigt silverbeslag som gjorts om till ett hänge med en silverögla, ett islamiskt myntsmycke (se beskrivning), ett sköldformat silverhänge, silverhänge i form av en lindad orm med ögla och slutligen ett silverspänne med formen av djurfigurer som har försetts med en ögla och omvandlats till ett hänge. Graven innehöll även en pincett av järn med brons-handtag, en örslev, bronsnål, järnkniv med läderslida, två vikter i järn täckte med bronsplåt, en järnkedja med ett guldband, två handtag från trähinkar, fragment av järnsax, en silverring, ett silverrör med en silverpärla inuti och ett silverhänge i form av en stol som gjorts om till ett spänne. Graven innehöll även 29 pärlor, 21 var gjorda glas i olika former och färger, fyra av bergkristall, tre av karneol och en av agat.

Könsbestämning: Graven tolkas som en kvinnograv utifrån föremålen.

Myntsmycken: Ett islamiskt myntsmycke av abbasidisk typ med ögla som präglades i Madinat Balkh 809/10 (*Figur 10*). Myntet är förgyllt och var en del av ett pärlband. Låg tillsammans med de andra hängsmyckena i en perfekt rad mellan de två ovala spännbucklorna (Arbman 1943:317–19).

Datering: *Mynt-Tpq:* 809/10, *BP VIII/IX:*915–950/960–980 (Callmer 1977:77; Audy 2018:301f).

Figur 10, Foto: Florent Audy

Grav 10, Adelsö sn, Björkö 860 A och B, Hemlanden gravfält (1A)

Dubbel kammargrav, markerad med tydlig fördjupning i marken. Endast resterna av skallarna hittades.

Föremålen i graven: I den ena graven hittades två ovala spännbucklor i brons med knappar som liknar fågelfigurer, ett treuddigt bronsspänne, ringspänne av brons, ett bågspänne av brons med djurornamentik, armring

i jade, en spelfigur av bärnsten, en järnnyckel, en järnsax, en järnkniv och slutligen en ring av brons. Graven innehöll även sju pärlor, en av bergkristall, en av bärnsten, tre ringformade av glas och två av glasfluss. I den andra graven hittades två ovala spännbucklor i brons med förgyllning av silver, ett silverspänne med rosett och klövermönster som omformats till ett hänge, ett silverhänge med mitthål och silverögla, två bronshängen med guldplätering och öglor, bronsnål antagligen tillhörande ett spänne, pincett i brons, två bronsstylar med dekorerat huvud och en av dem med ögla på toppen, ett fragment av en järnring i öglan på bronsstylen, fyra pärlhängen som är dragna på varsin silvertrådsring, ett bronshänge med filigrandetaljer och ögla, ett bronshänge i formen av ett manshuvud, beslag till knivslida med förgyllda silverdetaljer, järnsax, järnkniv, ett bryne och resterna av en järnkista. Graven innehöll även ett pärlband med 84 pärlor, en enskild mosaikpärla och keramikskärvor från minst 20 kärl, varav två är av porslin.

Könsbestämning: Utifrån föremålen beskrivs gravarna som två kvinnogravar i Arbmans (1943) publikation.

Myntsmycken: Fyra myntsmycken, varav tre är av nordisk typ och en av islamisk. De nordiska var alla präglade med hjort/ansikte (Malmer KG5) och hade nitade silverögla. Det islamiska var svårt skadat och kunde endast bestämmas som av abbasidisk typ, hade en silverögla. De låg tillsammans med de andra hängsmyckena i den andra graven och formade tillsammans med en del av pärlorna en festong mellan de två ovala spännbucklorna (Arbman 1943:335–37; Malmer 1966:nr93).

Datering: *Mynt-Tpq*: 850 (utifrån dateringen av de nordiska mynten), *BP XII*:980–990 (Callmer 1977:77; Audy 2018:303).

Grav 11, Adelsö sn, Björkö 954, Hemlanden gravfält (1A)

Kammargrav, markerad med en fördjupning i marken. Endast tänderna av skelettet har hittats.

Föremålen i graven: Två ovala spännbucklor av förgyllt brons med silverknappar och en pärlstavskant, ett treuddigt bronsspänne med djuornamentik, två ringspännen (ett av brons och ett av järn), orientaliskt silverbeslag med bladdekoration och en pärla som har gjorts om till ett hängsmycke med ögla, sköldformat silverhänge med virvelmönster och ögla och ett tresidigt bärnstenshänge i formen av ett yxskaft. Det hittades även en kubo-oaktaedrisk bronsvikt, järnnyckel, järnkniv, järnsyl med silverskaft, flintbitar, fragment av en järnring, två torshammare som satt på järnringar, en hästsko av järn, ett skifferbryne och en järnkil. I graven hittades även 35 pärlor.

Könsbestämning: Graven tolkas som en kvinnograv utifrån föremålen.

Myntsmycken: Två islamiska och en nordisk. De islamiska är av abbasidisk typ och är präglade i Madinat al-Salam 803/4 och 771/2 (*Figur 11*), båda har silverögla. Det nordiska är präglat med hjort/ansikte (Malmer KG5), myntet har ett hål i kanten. De låg tillsammans med det sköldformade silverhänget, det orientaliska silverbeslaget som gjorts om till ett hänge och några pärlor. Torshammarna låg inte tillsammans med dessa (Arbman 1943:377–39; Malmer 1966:nr93).

Datering: *Mynt-Tpq*:850 (utifrån dateringen av de nordiska mynten), *BP XII*: 980–990 (Callmer 1977:77; Audy 2018:303–304).

Figur 11, Foto: Florent Audy

2.2 Katalog över gravarna från andra platser i Uppland

Grav 12, Alsike sn, Tuna (9818) och (9404)

Inhumationsgrav, båtgrav från ett gravfält vid en gård i Tuna. Totalt undersöktes 19 gravar varav 10 eller 11 var rikt utrustade båtgravar. Graven hittades dock förstörd innan utgrävningen påbörjades. Föremålen hittades av markägaren utspridda på ett område på några m². Fynden hittades i två omgångar, den första benämndes Inv. 9404 och den andra Inv. 9819. Fynd av över 150 spikar och järnbeslag gör det troligt att det är ännu en båtgrav.

Figur 12, Foto: Florent Audy

Figur 13, Foto: Florent Audy

Föremålen i graven: Två rosettspännen i brons med; (guldplätning, djuornamentik, granatinlägg och en av dem med knappar gjorda av elfenben), fragment av ännu ett rosettspänne, två ovala bronspännen med djuornamentik, fragment av agraff i brons med silverdetaljer, fragment av ett runt hängsmycke i brons med förgyllning, två hängsmycken i brons med dekoration av ett lejon, ett ringspänne av brons med förgyllning, en armring av brons med geometriskornamentik, två kedjor av brons, fragment från två kammar gjord av horn, syl av horn med handtag i form av ett djurhuvud, 14 spelpjäser gjorda av glas i grön och svart färg, två sköldbucklor, ett bågspänne av järn med sex pilspetsade bihang hängandes, oidentifierat järnredskap bestående av en ring, järnredskap med kedjelänk, nio järnpilspetsar, två järnkrokar, järnring, två bronsringar, fragment av handtag till två kistor, fragment av en järnhink, fragment av en sax, hästutrustning och 84 pärlor. Det har även hittats några benrester, en underkäke av en människa, troligen en kvinna, och en del av en skalle, samt några djurben från häst, nötkreatur, får, gris, hund och fågel.

Könsbestämning: Graven bestämdes tillhöra både en kvinna och en man men föremålen tvivelaktiga fyndkontext gör att de inte går att bestämmas vad som tillhörde vem.

Myntsmycken: Nio islamiska myntsmycken hittades i denna grav, alla förutom en hade silveröglor. **1.** Umayyadisk typ, skadad och endast ett fragment finns kvar, präglad 708/9. **2.** Umayyadisk typ, skadad och endast ett fragment finns kvar, präglad 708–17 (*Figur 12*). **3.** Umayyadisk typ, hela myntet finns kvar, präglad 745/6 i Wasit (*Figur 13*). **4.** Abbasidisk typ, hela myntet finns kvar, präglad 765/6 i al-Mohammadia (*Figur 14*). **5.** Abbasidisk typ, hela myntet finns kvar men endast ett hål för upphängning, präglad 766/7 i al-Mohammadia (*Figur 15*). **6.** Abbasidisk typ, skadad och endast hälften av myntet finns kvar, präglad 769/70 i al-Mohammadia (*Figur 16*). **7.** Abbasidisk typ, hela myntet finns kvar och har två nitar, präglad 770/1 i Madinat al-Salam (*Figur 18*). **8.** Abbasidisk typ, hela myntet finns kvar och har två nitar, präglad 779/80 i Madinat al-Salam (*Figur 17*). **9.** Abbasidisk typ, hela myntet finns kvar, präglad 784/5 i Armniniya (*Figur 19*). Fyndkontexten är inte specificerad (Arne 1934:20–4; Malmer 1986).

Datering: *Mynt-Tpq:* 784/5, *BP: II:* 820–845 (Callmer 1977:77; Audy 2018:306f).

Figur 14, Foto: Florent Audy

Figur 15, Foto: Florent Audy

Figur 16, Foto: Florent Audy

Figur 17, Foto: Florent Audy

Figur 18, Foto: Florent Audy

Figur 19, Foto: Florent Audy

Grav 13, Ekerö sn, Helgö 23.

Kremationsgrav med urna, stensättning i ett gravfält intill en boplats på Helgö.

Föremålen i graven: Ett cirkelformat hängsmycke i silver med ögla, 117 pärlor av glas och glasmassa, fragment av en kam i horn, fragment av en degel och en bit slagg. Urnan innehöll ben från människa, hund och fågel.

Könsbestämning: Bestämd som kvinna utifrån osteologisk analys (Melin & Sigvalius 2001:126)

Myntsmycken: Tre myntsmycken, en islamisk och två nordiska. Det islamiska var av abbasidisk typ och präglad i Madinat al-Salam 774/5, förlorad ögla (Figur 20). De nordiska var av Malmer KG2 typ. Hittades i brandlagret (Melin & Sigvalius 2001:33–5).

Datering: *Mynt-Tpq*: 774/5.

Figur 20, Foto: Florent Audy

Grav 14, Gamla Uppsala sn, Prästgården 36.

Inhumationsgrav, båtgrav, hittades tillsammans med tre andra båtgravar och fem brandgravar. Av skelettet fanns skallen, rester av revben och armben samt några små fragment av oidentifierbara ben kvar.

Föremålen i graven: På bröstet av skelettet låg två ovala spännbucklor med djuornamentik, ett likarmat spänne med djuornamentik och silverdetaljer, en kedja av brons och 60 glaspärlor. Bland pärlorna hängde en spiral av silvertråd som formade ett pärlband som hade olika hängsmycken på. Hängsmyckena bestod av två myntsmycken (se beskrivning), ett fragment av ett hängsmycke i silver, ett hänge i form av en kvinnofigur som tolkas som en valkyria, en silverspiral och en brons och silverring. Pärlbandet hittades inte komplett utan kunde endast sammanlänkas till fyra strängar, men tolkas som ett och samma band. På bröstet bland pärlorna hittades även ett nålhus av ben och 5 paljetter av glas som möjligen varit en del av pärlbandet eller som en del av den begravdes klädsel. I midjehöjd på skelettet hittades en kniv med skaftet riktat upp mot bröstet och en ring av brons. Kniven var dekorerad med flätade silvertrådar och hade spår av en läderslida. I graven hittades även hanken till ett träkärl och ben från höna och sork.

Könsbestämning: Bestämd som kvinna utifrån osteologisk analys (Nordahl 2001:48)

Myntsmycken: Två myntsmycken med bronsöglor som satt upphängda på pärlbandet, men dock på två olika strängar. Det ena var av abbasidisk typ präglad i al-Rayy 763/4 (Figur 21) och det andra var av Arab-sassanidisk typ präglad i Tabaristan 711–28 (Nordahl 2001:46–61).

Datering: *Mynt-Tpq*: 763/4, graven dateras i den arkeologiska rapporten till 800-tal.

Figur 21, Foto: Florent Audy

Grav 15, Lovö sn, Söderby RAÄ 16:21

Kremationsgrav, inne i en hög, diam 11 m, höjd 1 m. Del ett större gravfält som innehöll 28 kremationsgravar, varav två högar och 26 stensättningar.

Föremålen i graven: Oval spännbuckla av brons, 3 bronsringar, broddar av järn, en nål av järn, två fragment av en kam och 256 pärlor av glas, glasfluss och bergkristall (1). Ca 25 cm söder om brandlagret hittades även ett keramikkärl som innehöll brända ben och under kärlet hittades en pärla och tre bronsfragment. Utöver dessa fynd hittades även ett stort antal spikar, nitar och stift av järn, samt kol, brända sädeskorn och hasselnötter.

Könsbestämning: Bestämd som kvinna utifrån arkeo-/osteologisk analys (Petré 1999:124)

Myntsmycken: Ett islamiskt myntsmycke av abbasidisk typ och en silverögla från ett annat myntsmycke. Det islamiska myntet var präglad i Madinat al-Salam 814/5 (Figur 22) medan ögla inte kunde utge någon information om det andra myntsmycket. Hittades i brandlagret (Petré 1999:31–2).

Figur 22, Foto: Florent Audy

Datering: *Mynt-Tpq*: 814/5.

Grav 16, Löt sn, Fånö

Kremationsgrav. I brandlagret hittades ett antal föremål. Bristande information om platsen.

Föremålen i graven: Ett eldskadat fat i delar med ornamentik, en nål med ornerad spets, två delar av ett järnsvärd, fragment av ett skifferbryne, en spelbricka av ben och ett islamiskt bronskärl.

Könsbestämning: Graven tolkas som en mansgrav utifrån föremålen.

Myntsmycken: Ett islamiskt myntsmycke av abbasidisk typ präglad i Balkh 809/10 (Figur 23). Ingen information om fyndplats men det är eldskadat (SHM 11763).

Datering: *Mynt-Tpq*: 809/10.

Figur 23, Foto: Florent Audy

Grav 17, Skuttunge sn, Grävsta 7.

Kremationsgrav, under ett stenröse i ett gravfält. Gravfältet bestod av totalt 24 gravar. Bristande information om platsen.

Föremål i graven: Två hängsmycken i silver med spår av förgyllning, selbågskrön av brons med djuornamentik, två hängsmycken av brons med Jellingeornamentik, två ovala spännbucklor av brons, två remdelare av brons, tre remfesten av järn, sex fragment av ett rännformigt kantbeslag av brons, ett svärd i järn, en järnbrodd, en gnidsten av glas och 67 pärlor, åtta av bergkristall, 17 av karneol, 35 av glasfluss, sex av glas och en en kvarts. Det låg även en krossad urna av lera i graven och däri låg en järnring, järnfragment, en glaspärkla, ett benföremål med ornamentik och en hornkam med linjär ornamentik.

Könsbestämning: Utifrån föremålen är det möjligtvis både en kvinna och en man begravd.

Myntsmycken: Ett islamiskt myntsmycke av sasanidisk typ präglad 682/3 med en silverögla. Låg i den krossade urnan tillsammans med de andra föremålen där (SHM & KMK översiktscatalog 1930:76).

Datering: *Mynt-Tpq*: 682/3. *BP IX*: 960–980 (Callmer 1977:77; Audy 2018:309).

Grav 18, Skuttunge sn, Grävsta 24.

Kremationsgrav, under ett skadat röse. Graven var del av samma gravfält som Grav 17. Föremålen hittades i brandlagret.

Föremålen i graven: Fragment av ett ringspänne av brons med djuornamentik, fragment av en oval spännbuckla av brons, bandformig järnbrodd, nitbricka av järn, en järnspik, 10 pärlor (tre karneol, tre bergkristall, tre glas och en av glasfluss). I graven hittades även några grova krukskärvor med brända ben i närheten.

Könsbestämning: Graven tolkas som en kvinnograv utifrån föremålen.

Myntsmycken: Ett islamiskt myntsmycke med spår av en ögla. Myntet var av umayyadisk typ och präglad 718–49 (Figur 24). Det var betydligt skadat och kan därför inte bestämmas mer än så. Låg i brandlagret (SHM & KMK översiktscatalog 1930:76).

Datering: *Mynt-Tpq*: 718.

Figur 24, Foto: Florent Audy

Grav 19, Stavby sn, kommunalhuset 28.

Inhumationsgrav, under en låg hög, spår av kista. Under högen hittades en rund stensättning, diam 6 m. I den NÖ delen av stensättningen hittades en grop med ett skelett. Del av ett gravfält med 40-tal fornlämningar som består av låga högar och stensättningar. Under utgrävningen undersökte man 11 av dessa gravar och de flesta var fyndtomma eller endast innehöll skelettresten och kistspikar.

Föremålen i graven: Ett halvmåneformat silverhänge med silverögla och filigrandetaljer, ett cirkelformat silverhänge där ena sidan är försedd med en filigrandekor och pärlad silvertråd, ett silverörhänge med en guldfolierad pärla som har fästs till den och 12 pärlor. Pärlorna bestod av 10 guldfolierade, en silverpärla med silvertråd och ett granulationskorn och en glasslusspärla. Av skelettet fanns ett kranium kvar och under hakan på denna hittades fynden.

Könsbestämning: Bestämde som kvinna utifrån osteologisk analys.

Myntsmycken: Ett islamiskt myntsmycke med en silverögla av abbasidisk typ som präglades i Ispahan år 900. Låg under hakan på skallen tillsammans med de andra fynden (Lundström 1955).

Datering: *Mynt-Tpq*: 900.

Grav 20, Täby sn, Arninge 4.

Kremationsgrav, under rund stensättning. Föremålen hittades i brandlagret. Den enda informationen om graven hittades i Audy's avhandling (2018) och är därför mycket översiktlig.

Föremålen i graven: En järnkniv, en nål, brons och järnfragment, stegjärn, spikar och några bitar keramik från ett kärl.

Könsbestämning: Graven tolkas som en kvinnograv utifrån föremålen.

Myntsmycken: Ett myntsmycke med ett hål för upphängning av abbasidisk typ präglat i Madinat al-Salam 795/6 (Figur 25). Skadat och i två bitar men hela myntet är kvar (Audy 2018:310).

Datering: Mynt-Tpq: 795/6.

Figur 25, Foto: Florent Audy

Inhumationsgrav, träkista, omärkt grav. Del av ett gravfält. I kistan hittades ett fragmentariskt skelett och ett antal föremål.

Föremålen i graven: Två örringar av silver, en bandformig silverring, åtta spirallagda och vridna silvertrådar, silverfragment, hårrester av nötkreatur, del av hasselnöt och fem pärlor. Pärlorna består av två glaspärlor, en av bergkristall, en av glasfluss och fyra fragment av en ytterligare pärla. Alla föremålen låg intill skelettet i kistan, antagligen vid höfterna.

Könsbestämning: Graven tolkas som en kvinnograv utifrån föremålen.

Myntsmycken: Ett islamiskt myntsmycke med silverögla och en tillhörande bäring. Myntsmycket var av samanidisk typ och präglades i Samarkand 899/900 (Figur 26). Låg tillsammans med de andra föremålen (SHM: 25879).

Datering: Mynt-Tpq: 899/9

Figur 26, Foto: Florent Audy

Tabell 1, Sammanställning av gravkatalogerna

Grav nr	Plats	Gravskick	Mynt-Tpq	BP	Kön	Antal myntsmycken	Antal hängsmycken	Antal spännen
1	Birka	Inhumationsgrav	.	.	Man	2	1	1
2	Birka	Kremationsgrav	806/7	.	Kvinna	1	0	0
3	Birka	Kremationsgrav	793/4	.	Kvinna	1	1	1
4	Birka	Kammargrav	899	.	Kvinna	2	1	0
5	Birka	Kammargrav	908/9	.	.	2	0	4
6	Birka	Kammargrav	917/8	915-950	Kvinna	1	0	4
7	Birka	Inhumationsgrav	911/2	960-980	Kvinna	1	8	4
8	Birka	Inhumationsgrav	785	915-950	Kvinna	1	2	0
9	Birka	Inhumationsgrav	809/10	915-980	Kvinna	1	8	2
10	Birka	Kammargrav	850	980-990	Kvinna	1	10	3
11	Birka	Kammargrav	850	980-990	Kvinna	1	3	5
12	Tuna	Inhumationsgrav	784/5	.	.	1	3	7
13	Helgö	Kremationsgrav	775	820-845	Kvinna	9	1	0
14	Gamla Uppsala	Inhumationsgrav	763/4	.	Kvinna	1	2	3
15	Söderby	Kremationsgrav	814/5	.	Kvinna	2	0	1
16	Fånö	Kremationsgrav	809/10	.	Man	2	0	0
17	Grävsta	Kremationsgrav	682/3	.	.	1	4	2
18	Grävsta	Kremationsgrav	718	960-980	Kvinna	1	0	2
19	Stavby	Inhumationsgrav	900	.	Kvinna	1	3	0
20	Arninge	Kremationsgrav	795/6	.	Kvinna	1	0	0
21	Eke Äng	Inhumationsgrav	899/900	.	Kvinna	1	0	0

Tabell 1, (.) innebär ingen tillgänglig information. De enda fynd som inkluderas i tabellen är **myntsmycken**, **hängsmycken** och **spännen** då de diskuteras ingående i analysen.

3 Analys

3.1 Gravarna i Birka

Vad säger föremålen i Birka?

Föremålen som har hittats i gravarna tillsammans med myntsmyckena är i hög grad vad som ofta tolkas som föremål med ett högt värde och status. I gravarna från Birka kan detta tydligt ses med fynd av intrikata spännen, hängsmycken och en stor mängd pärlor, vilket tyder på en förmögen person. Fynden av sådana ”rika” gravgåvor tyder på att islamiska hängsmycken associerades med människor av en högre ekonomisk status i Birka. Det är endast *Grav 2* från Birka som inte innehåller ett spänne, hängsmycke eller pärlor och kan enligt mig tolkas tillhöra en person av lägre ekonomisk status. Att personen kunde införskaffa ett islamiskt myntsmycke trots sin ekonomiska status tyder på att myntsmyckena även var tillgängliga för personer lägre ner i samhället, men möjligtvis inte lika vanligt. Observationen är därmed att islamiska myntsmycken, trots den stora tillgången av islamiska mynt i den skandinaviska världen, antagligen var statusföremål av högt värde. Att de inkluderas i gravarna tillsammans med stora mängder värdefulla smycken stärker denna tolkning.

I gravarna från Birka kan man även se att myntsmyckena är deponerade tillsammans eller i närhet med andra hängsmycken, spännen eller pärlor. Man kan observera två olika typer av deponeringar i materialet; *tillsammans med andra hängsmycken* eller *mellan två spännbucklor*. Dock överlappar de två kategorierna i vissa fall. Att man kan se så tydliga mönster i deponeringen tyder på att detta var en medveten handling och inte slumpmässigt utfört. I *Grav 3, 8* och *11* ser man myntsmycken som medvetet har deponerats tillsammans med andra hängsmycken, ofta i väg från de andra föremålen. Detta tyder på att myntsmycken ansågs vara likvärdiga med hängsmyckena trots deras ofta enklare utformning och tillverkning. Detta öppnar då upp för frågan om varifrån värdet som likställde dem med intrikata och dekorerade hängsmycken kom ifrån. Var det motivet som gav det värde? Detta diskuteras vidare i kapitel 3.3. I *Grav 6, 7, 9* och *10* ligger myntsmyckena mellan två spännbucklor, vilket framhäver dem i graven och antagligen reflekterar att de har burits runt halsen och positionerats på bröstet. I *Grav 6* visas detta tydligast. Trots att graven inte har några andra hängsmycken får myntsmyckena ändå ta plats mellan spännbucklorna. Gravens rika innehåll, vilket inkluderar en hel hästutrustning, visar att ägaren antagligen hade möjligheten att införskaffa värdefulla hängsmycken, men väjer att framhäva de islamiska myntsmyckena. *Grav 8* visar även att spännbucklor inte specifikt behövs för att framhäva smyckena. I graven läggs myntsmycken tillsammans med hängsmycken inom en cirkel av pärlor, vilket kan tolkas som ett försök att placera hängsmyckena i centrum och där myntsmyckena ansågs värdefulla nog att inkluderas. En annan aspekt av deponeringen av myntsmyckena i gravarna är när de är en del av ett pärlband. Handlingen är i sig ytterst medveten eftersom man inkorporerar myntsmycket i en större visuellt sammanhang. På pärlhalsbandet från *Grav 9* är det islamiska myntsmycket

förgyllt, vilket tyder på ett behov av att få det att passa in med de andra hängsmyckena och att myntets ursprungliga utseende inte gjorde detta. Här ser vi möjligtvis de islamiska myntsmyckenas visuella svagheter. I *Grav 10* finns en liknande placering där myntsmycken har deponerats tillsammans med ett pärlband i en position som antyder att de hängde på bandet. I beskrivningen av graven från Arbman (1943) benämns hängsmyckena som fristående från pärlbandet, men deras position i ritningen av graven liknar i hög grad pärlbandet i *Grav 9*. I denna uppsats görs därför tolkningen att myntsmyckena tillsammans med de andra hängsmyckena hängde på pärlbandet, men att de togs av innan deponeringen. I graven ligger pärlbandet även mellan två spännbucklor, precis som i grav *Grav 9*.

När det kommer till islamiska myntsmycken som ligger i gravarna tillsammans med myntsmycken av annat ursprung kan man se att de inte verkar ha haft en särställd position gentemot dem. I *Grav 5, 7, 10* och *11* ligger myntsmycken av olika ursprung alltid tillsammans i gravarna. Man kan inte se någon specifik uppdelning mellan dem utan de deponeras alltid tillsammans. Detta tyder på att de islamiska myntsmyckena ansågs ha samma värde som andra myntsmycken vid deponering i gravarna. Dock finns det, utöver de islamiska, endast ett få antal nordiska myntsmycken och endast ett engelskt myntsmycke representerat i gravarna från Birka, trots fynd av karolinska, bysantinska och romerska typer i andra gravar från samma gravfält (Audy 2018:294–305). En förklaring till varför man inte ser en större blandning av myntsmycken från olika ursprung är antagligen eftersom cirkulationen av mynt under perioden 800–970 var så pass dominerat av islamiska mynt. Fynd av icke-islamiska typer i gravarna jämte de islamiska trots ett mindre utbud av mynt verkar därmed visa på en större efterfrågan av icke-islamiska myntsmycken. Jämfört med andra mynttyper i Skandinavien blir även islamiska mynt i lägre grad transformerade till myntsmycken och därmed verkar ha varit mindre attraktiva för detta ändamål (Audy 2018:82). Enligt Audy (2018) hade islamiska myntsmycken även den absolut högsta frekvensen av återinföring som betalmedel inom viktekonomin under vikingatiden (Audy 2018:164). Medan nordiska nästan aldrig återinfördes, och därmed värderades högt för deras ornamentala funktion istället för dess ekonomiska. Fynden av islamiska myntsmycken i gravarna i Birka tillsammans med nordiska typer, trots deras frekventa användning som betalmedel, visar att de trots allt värnades av eliten i vissa fall.

En annan intressant aspekt av gravarna är de icke-transformerade islamiska mynt som man har hittat i *Grav 5* och *6*. Mynten i båda gravarna var placerade i läderväskor och har antagligen förvarats i dessa som betalningsmedel. Fynden av islamiska mynt i samma grav som islamiska myntsmycken visar att de användes samtidigt men att de tydligt har deponerats på olika platser. I *Grav 5* ligger myntsmyckena tydligt avskilda från resten av gravföremålen vilket pekar på att de ansågs vara en egen kategori av föremål som skulle samlas på en enskild plats. I *Grav 6* ligger myntsmyckena i närheten av läderväskorna, dock tydligt utanför dem. Om myntsmyckena hade fortsatt vara eller återgått till ett ekonomiskt värde hade de antagligen samlats tillsammans med föremål av samma typ. Ett exempel på detta fenomen kan man se från grav 750 i Birka, där ett romerskt myntsmycke deponerades inom en läderväska tillsammans med icke-transformerade mynt och vikter (Audy 2018:156). Här hör det romerska myntsmycket tydligt till de ekonomiska föremålen. De islamiska myntsmyckena från *Grav 5* och *6* ligger däremot tillsammans med andra hängsmycken vilket visar på att de associerades med dessa och därför skulle deponeras tillsammans.

Deponeringen av mynten och myntsmyckena i olika föremålskategorier, där mynten hör hemma i en väska för förvaring och myntsmycken tydligt samlas med andra statusföremål, visar transformationen som har skett. Myntsmyckenas transformation har inte bara förändrat dem fysiskt utan har även förändrat deras sociala värde till den grad att de anses tillhöra en ny icke-ekonomisk föremålskategori.

Ett annat fenomen man kan se i *Grav 6*, vilket även kan ses i *Grav 2* och *4*, är fragmenterade islamiska silvermynt. Fynden av dessa visar på att fragmentering av islamiska silvermynt pågick i Birka. Detta är dock inget nytt utan en vanlig företeelse i hela den skandinaviska världen (Kilger 2008). Något som är särskilt intressant är däremot att det endast har hittats ett fragmenterat myntsmycke, från *Grav 1*. Trots att andra gravar innehåller fragmenterade mynt och därmed visar på att man praktiserade detta, verkar inte myntsmyckena ha haft samma öde. *Grav 1* är en av de som innehåller färre föremål av högt värde och möjligtvis har fragmenteringen gjorts på grund av ett behov för betalningsmedel av en person med lägre ekonomisk status. Enligt Audy (2018) består nästan alla myntsmycken som hittas i Skandinavien av hela mynt men att de som man har hittat som fragment består till 90% av islamiska myntsmycken (Audy 2018:61). Att det fragmenterade myntsmycket hittades i en mindre rik grav blir möjligtvis då inte en slump, utan visar på att fragmentering av islamiska myntsmycken likväl skedde i Birka, men att det möjligtvis var mindre vanligt bland personer av högre ekonomisk status. Det är likväl viktigt att uppmärksamma att materialet som hittas i gravarna inte representerar fragmentering av myntsmycken i sin helhet. De myntsmycken som fragmenteras och återinförs som betalmedel kommer i många fall inte att hittas i gravarna. En möjlig slutsats utifrån uppsatsens material kan däremot vara att fragmenterade mynt inte ansågs värdefulla nog att deponeras i Birkas elitgravar.

Vad säger gravskicket i Birka?

Först och främst är det viktigt att poängtera betydelsen av att vi faktiskt hittar myntsmyckena i gravar. Att begravas var ett privilegium som inte tilldelades alla i den vikingatida världen och i det arkeologiska materialet från storskaliga boplatser såsom Birka ser man ofta att det saknas en stor del av befolkningen i gravfälten. Den troliga förklaringen är att begravningar var till för en viss typ av människa inom en särskild social hierarki och att samhällets fattiga och/eller ofria människor därför inte hittas i gravmaterialet (Price 2008:259f). Av denna anledning ska det uppmärksammas att gravarna som inkluderas i denna uppsats bör uppfattas som mer eller mindre framstående och förmögna i samhället, även de gravar som uppfattas tillhöra en person av lägre ekonomisk status.

Totalt består gravarna med islamiska myntsmycken från Birka av 2 kremationsgravar, 5 kammargravar och 4 inhumationsgravar. Mest iögonfallande är det höga antalet kammargravar i materialet. Kammargravar tolkas inom forskningen som tillhörande eliten i samhället, vilket stämmer överens med de föremål som har hittats i dessa gravar (Ljungkvist 2006:38). Att kammargravar hittas i Birka är dock inte överraskande då den typen av gravar ofta hittas i närheten till centralplatser och tidiga städer. Det har hittats 119 kammargravar av totalt 1110 gravar i Birka och de är alla hittade i gravfältet *Hemlanden* och gravfältet *norr om Borg*. I materialet från denna uppsats består kammargravar av nästan hälften av gravarna, vilket tyder på att islamiska myntsmycken kan associeras med eliten i Birka. Detta stämmer överens med analysen som har gjorts kring föremålen i gravarna. Viktigt att poängtera är dock att det inte är

ovanligt att myntsmucken av alla olika typer hittas i kammargravar i Skandinavien (Audy 2018:68). Det visar därför enbart att islamiska myntsmuckens värde i Birka följer trenden man har sett bland resten av Skandinavien. Inhumationsgravarna innehåller, liksom kammargravarna, en stor andel föremål av högt värde och status. Enligt Audy (2018) består cirka hälften av alla gravar med myntsmucken i Skandinavien av inhumationsgravar, vilket även är fallet i denna uppsats. Han poängterar dock att den vanligaste formen av inhumationsgrav är en enkel grav utan någon form av markering (Audy 2018:67). Detta är inte fallet i Birka, där hälften av inhumationsgravarna är markerade i någon form. Möjligen visar detta att ägarna av islamiska myntsmucken generellt sett var av högre status i Birka, även för de som begravdes i enklare inhumationsgravar.

De två kremationsgravar som har hittats innehåller däremot inte samma rikedomar som de andra gravarna, vilket ytterligare tyder på att människor av lägre ekonomisk status hade tillgång till myntsmucken av islamisk typ, men inte i samma utsträckning. Dock baseras detta på endast två gravar.

Vad säger könsfördelningen i Birka?

Fördelningen i gravarna lutar betydligt mot kvinnor, där endast en av gravarna har bestämts tillhöra en man. I *Grav 5* är en man och en kvinna begravna bredvid varandra och myntsmuckena ligger mellan dem. Tolkningen att de antagligen tillhörde kvinnan är mest trolig om man jämför med resten av gravarna men eftersom inget tyder direkt på det anses könsbestämningen vara otydlig. Att graven innehåller en kvinna är dock betydelsefullt även om man inte kan vara säker på vem myntsmuckena tillhörde, eftersom det fortfarande följer trenden med kvinnor i gravar som innehåller islamiska myntsmucken. Mönstret man kan se här stämmer överens med vad man ser i resten av Skandinavien, där kvinnogravar dominerar materialet. *Grav 1* är den enda graven som förmodligen innehöll en man, vilket är intressant då det öppnar upp möjligheten för att även män ägde och bar islamiska myntsmucken. Generellt sett verkar det dock vara en kvinnlig företeelse, vilket reflekteras i att myntsmucken deponeras tillsammans med andra hängsmycken, en föremålskategori som främst associeras med kvinnor.

Vad säger dateringen i Birka?

I gravarna från Birka är det endast en grav där det inte kunde bestämmas ett *mynt-Tpq*, däremot var det endast sex gravar där en pärldatering kunde göras. Möjligheten att få en mer tillförlitlig datering på alla gravarna är därför inte möjlig inom ramen för denna uppsats. Spridningen av myntens *Tpq* sträcker sig från slutet på 700-talet fram till början på 900-talet vilket ganska exakt följer perioden då islamiska mynt importerades till Skandinavien. Sex av gravarna har en *mynt-Tpq* efter 850 och fyra har från perioden innan det. De gravar där pärldatering var möjlig daterar gravarna till både början och slutet av 900-talet, men lutar mer åt den senare delen av århundrandet. Fyra av de pärldaterade gravarnas *mynt-Tpq* är från 850 och framåt vilket visar på att mynten hade en förhållandevis kort användningsperiod på under 100 år från myntning till deponering. Dock har *Grav 8* och *9* en *mynt-Tpq* på 785 respektive 809 vilket visar att dessa mynt hade en användningsperiod på cirka 150 år. De gravar där pärldatering inte var möjlig är svårare att tolka men det man kan se är att *Grav 4* och *5* har en *mynt-Tpq* kring 900 och *Grav 2* och *3* har en *mynt-Tpq* kring 800. De två förstnämnda kan antagligen dateras till samma perioder som de pärldaterade gravarna, alltså under mitten av 900-talet, då deras *Tpq* är så pass sen och att Birka överges under 970-talet. De är även båda en del av Hemlandens gravfältet och är

kammargravar, vilket placerar dem i samma gravfält och är av samma gravskick som majoriteten av de pärldaterade. De två tidigare gravarna är däremot svårare att datera då gravar med en liknande *mynt-Tpq* har en användningsperiod på cirka 150 år. Däremot är *Grav 3* belägen i gravfältet i Borg, vilket enligt Gräslund (1980) endast har gravar från 800-talet eftersom platsen användes som en befästning under senare perioder. Antagligen kan graven därför dateras närmare till sitt *mynt-Tpq* och inte till 900-talet. *Grav 2* är från gravfältet söder om Borg, vilken innehåller gravar från både tidiga och senare perioder och är därför svår att datera (Gräslund 1980:74). Sammanfattningsvis visar gravmaterialet på att majoriteten av myntsmyckena deponerades under 900-talet. Dock är det svårt att veta hur länge de faktiskt användes som myntsmycken innan de deponerades i gravarna, vilket gör det svårt att se några mönster i användningen av islamiska myntsmycken över tid. Enligt Audy (2018) kunde vissa mynt cirkulera i långa perioder innan de transformerades till myntsmycken, medan vissa gjordes till smycken kort efter att de importerats till Skandinavien (Audy 2018:158). Mynten från *Grav 4, 5, 6* och *7* verkar ha en användningsperiod på cirka 50 år vilket antagligen betyder att de transformerades kort inpå deras introduktion till Skandinavien, eller möjligtvis anlände redan som myntsmycken.

3.2 Gravarna från andra delar av Uppland

Vad säger föremålen från andra delar av Uppland?

Först och främst så kan man generellt se att föremålen i gravarna från andra delar av Uppland har en större spridning i mängden värdefulla föremål, till skillnad från Birkagravarna. I materialet finns fyra gravar som alla innehåller ett antal hängsmycken, spännen och pärlor (*12, 14, 17 och 19*), vilket är jämförbart med de rika gravarna från Birka. Samtidigt ser man även sex gravar som är mindre rika (*13, 15, 16, 18, 20 och 21*). Gravarna som är mindre rika har i regel färre föremål totalt och tre av dem innehåller inga spännen eller hängsmycken utöver myntsmyckena. De statusföremål som man hittar i de mindre rika gravar är få och består av antingen ett ensamt hängsmycke eller spänne. Att se stora skillnader mellan gravarna är dock inte överraskande eftersom de är utspridda över hela Uppland och många av dem ligger inte i nära anslutning till en centralplats så som Birka.

Av de rika gravarna är det två som sticker ut, *Grav 12* och *14*. De är båda båtgravar, vilket vanligen associeras med den absoluta eliten i det skandinaviska samhället, likt kammargravarna i Birka. Trots gravarnas likheter i utformning och material skiljer de dock sig avsevärt i relation till Upplands historia. *Grav 14* är en båtgrav från Gamla Uppsala, en plats som har en central roll i Upplands historia och som har kopplats till kungsgården och de kungshögar som ligger i nära anslutning (Ljungkvist 2006:38). *Grav 12* är i utformning och innehåll liknande båtgravarna i Gamla Uppsala men har inte samma historiska koppling. Det finns tecken på att Tuna i Alsike har varit en viktig plats under yngre järnålder med fynd av en rik gård som kan ha koppling till båtgravarna. Trots detta kan man nog inte tala om en plats av samma status som Gamla Uppsala (Hjulström & Isaksson 2005). Enligt Ljungkvist (2006) visar de rika gravarna från Tuna i Alsike på vad han kallar för ”en lägre elit”. Liknande kammargravarna i Birka visar fynd av islamiska myntsmycken i sådana gravar att de var eftertraktade och värderade av eliten i samhället. Den stora mängden islamiska myntsmycken i graven från Tuna i Alsike är

utmärkande i hela Sverige då endast en annan grav har hittats med fler myntsmycken, vilket inte inkluderar några av islamisk typ (Audy 2018:71). Detta visar möjligtvis att de var en högt eftertraktad föremålskategori av eliten i Tuna. Då graven hittades förstörd och endast i form av lösfynd kan man inte säga mycket om deras position i graven gentemot andra föremål. Men trots att graven innehöll sammanlagt 10 andra spännen och hängsmycken av hög kvalité har man ändå valt att inkludera en stor mängd myntsmycken, vilket tyder på att de var av betydande värde. Fyndkontexten från Gamla Uppsala är däremot mer tydlig och i denna har man, likt några av elitgravarna i Birka, inkluderat myntsmycket i ett pärlband. Som många av myntsmyckena från Birka ligger de på bröstet av den begravde, mellan två spännbucklor. Även här får myntsmyckena ta en central plats på kroppen tillsammans med andra värdefulla och intrikata hängsmycken. Särskilt iögonfallande är kvinnofiguren som har en mycket intrikat dekoration och tycks vara ett ovanligt fynd i Sverige. Förövrigt har liknande fynd gjorts i Tuna i Alsike och Birka (Nordahl 2001:52). Myntsmyckenas inkludering på pärlbandet blir därmed ännu mer signifikant och tyder på att de värderades högt av eliten i Gamla Uppsala.

Grav 19 är en annan intressant grav, dock inte endast på grund av fynden, utan snarare bristen på fynd. I graven hittades endast tre hängsmycken, ett myntsmycke och 10 pärlor. Till skillnad från de andra gravarna som är av rikare typ innehåller graven inget annat än hängsmycken och inga av de dräktspännen som är vanligt bland vikingatida kvinnogravar. I min mening följer denna grav därför möjligtvis ett kristet gravskick. En vanlig missuppfattning kring det kristna gravskicket är att gravarna aldrig innehöll några föremål, men detta var ofta inte fallet i det tidigkristna Skandinavien. Istället var det vanligt att endast inkludera saker som bars på kroppen av den avlidna. Man hittar därför sällan föremål som skulle klassas som gravgåvor i kristna gravar då de inte var av någon användning i det kristna efterlivet. Liknande tolkningar har gjorts i de kristna gravarna på Birka (Gräslund 1980:84–6). *Grav 19* är även belägen i en öst-västlig riktning, vilket är enligt kristen tradition (Lundström 1955:42). Om graven kan tolkas som kristen, blir fyndet av ett islamiskt myntsmycke intressant då det antagligen betyder att myntets islamiska bakgrund inte var beaktat av ägaren. Viktigt att poängtera är att detta endast kan baseras på denna grav och därför inte kan appliceras på ett större material, men en intressant spekulation likaväl. Den enda kremationsgraven som är av rik typ är *Grav 17*, och här får myntsmycket en säregen position i graven. Vanligtvis är föremålen i kremationsgravar utspridda i brandlagret och är därför ofta svårtolkade, men i denna grav hittas myntsmycket som det enda hängsmycket i urnan. Varför myntsmycket låg avskilt är svårt att säga, på ena sidan kan det tolkas som att det får en speciell position i graven, men samtidigt kan det även tolkas som att myntsmycket inte ansågs tillhöra de andra smyckena. Att myntsmycket lades i urnan, vilket är platsen där man ofta hittar benen av den avlidna, tyder på att myntsmycket var av betydande värde för den begravda. Det finns även forskare som menar att urnan och dess innehåll kan ha haft magiska egenskaper och därför särstälts från resten av gravföremålen (Andersson 2005:59–61). Möjligtvis tar myntsmycket därmed en position som en typ av amulett, en tolkning kring myntsmycken som även har gjorts tidigare (Audy 2011:95f).

När det kommer till de mindre rika gravarna så är det svårare att se något mönster i positionen av föremålen eftersom alla förutom en är kremationsgravar och föremålen hittades utspridda i brandlagret. *Grav 21* är den enda inhumationsgraven men även här låg myntsmycket ihopblandat tillsammans med alla andra föremål i graven, utan någon specifik placering.

Därmed får man istället använda avsaknaden av andra statusföremål som en indikation på myntsmyckenas värdering. Som tidigare nämnt hittades inga spännen eller hängsmycken i tre av gravarna, vilket får myntsmyckena att sticka ut som de enda smyckena i gravarna. Detta tyder möjligtvis på att islamiska myntsmycken var enklare att få tag på än andra smycken och därför var tillgängliga för personer som inte hade möjligheten att införskaffa flera statusföremål. En annan intressant iakttagelse i de mindre rika gravarna är det endast är här man ser en grav med ett icke-islamiskt mynt. Till skillnad från Birka, där man såg en större blandning av särskilt nordiska och islamiska myntsmycken, har gravarna från andra delar av Uppland ett mer homogent material. Förklaringen till detta verkar dock inte vara ekonomisk, eftersom vi inte ser några myntsmycken av andra typer i de absolut rikaste gravarna från andra delar av Uppland. Det verkar snarare handla om distans till Birka och dess handelsleder. *Grav 13*, som innehåller det nordiska myntsmycket, ligger på Helgö, en ö i närheten av Birka. Att närheten till Birka är den avgörande faktorn stöds även av att det endast har hittats två andra nordiska myntsmycken i andra delar av Uppland. De är båda från samma grav på Lovö, en annan ö nära Birka (Audy 2018:308). Efterfrågan av nordiska myntsmycken är därför möjligtvis en lokal tradition som inte verkar ha spridit sig till andra delar av Uppland. Eliten i Gamla Uppsala och Tuna i Alsike hade säkerligen möjligheten att importera andra typer av myntsmycken, men väljer att begravas med endast islamiska typer. Detta verkar även vara norm bland människor av lägre ekonomisk status då man ser att islamiska myntsmycken är den absolut vanligaste typen av myntsmycke som hittas i Uppland utanför Birka (Audy 2018:306–11). Något som är viktigt att ha i åtanke är dock att materialet starkt påverkas av att islamiska mynt dominerar cirkulationen av mynt under denna period. Vilket också kan vara en förklaring till att man ser flest islamiska myntsmycken i gravarna.

Vad säger gravskicket i andra delar av Uppland?

Totalt består gravarna med islamiska myntsmycken från andra delar av Uppland av sex kremationsgravar och fyra inhumationsgravar. Generellt sett ser man, likt analysen av föremålen, att gravarna inte verkar tillhöra eliten i samhället i samma utsträckning som i Birka. Endast båtgravarna är typiska elitgravar under järnålder, vilket även reflekteras i föremålen eftersom de sticker ut med ett betydligt rikare material än de andra två rika gravarna. Materialet tyder därmed på att islamiska myntsmycken inte endast var en angelägenhet för eliten i samhället, vilket skiljer sig från vad man ser i Birka.

Vad säger dateringen i andra delar av Uppland?

I alla gravar i detta material kunde det bestämmas ett *mynt-Tpq*. Däremot var det endast två av gravarna där det kunde bestämmas en pärldatering. På grund av detta kan jag endast göra varsamma tolkningar på materialet och inte några ingående tolkningar. Åtta av gravarna har en *mynt-Tpq* till slutet av 700-talet och början av 800-talet, vilket är betydligt tidigare än gravarna från Birka. Intressant nog har *Grav 19* och *21* en *mynt-Tpq* på exakt år 900 och de är båda inhumationsgravar. Varför just inhumationsgravarna uppstår förhållandevis sent är dock svårt att säga. Det kunde endast göras pärldatering på *Grav 12* och *17*, där den förstnämnda dateras till mitten på 800-talet och den andra till mitten på 900-talet, vilket visar att islamiska myntsmycken användes under båda århundrandena. Det visar även på den stora skillnaden i antal år som ett mynt kan cirkulera innan det deponeras som ett myntsmycke i gravarna. I *Grav 12* är alla mynten från andra halvan av 700-talet vilket ger en användningsperiod på 50–100 år,

myntet från *Grav 17* är däremot från 682 och pärldateringen indikerar på en datering till slutet av 900-talet, alltså en användningsperiod på cirka 300 år. Det finns inga säkra dateringar från de mindre rika gravarna, vilket betyder att inget tydligt kan utläsas från dessa. Dock verkar alla gravarna generellt ha äldre *mynt-Tpq* än gravarna från Birka.

Vad säger könsfördelningen i andra delar av Uppland?

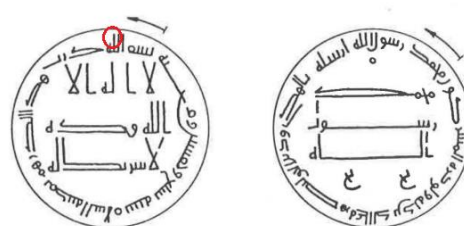
Vad gäller könsfördelningen i andra delar av uppland, ser man även här att majoriteten av gravarna tillhör kvinnor, med endast en man representerad. I två av gravarna är det antagligen både en man och en kvinna begravna, men sannolikt var kvinnorna ägarna till myntsmyckena även i dessa gravar. Materialet visar därmed, likt gravarna i Birka, att islamiska myntsmycken främst ägdes av kvinnor, men att även några få män kunde äga dem.

3.3 Mynten

Frågan huruvida myntens motiv uppfattades och om det motiverade positionen av upphängningen har diskuterats av flera olika forskare. Mynten som har studerats har varit bl.a. engelska, bysantinska och karolingiska, vilka har tydliga ikonografiska motiv. På mynten har man sett mönster i positionering av upphängning och man har sett att skaparen av myntsmyckena tog hänsyn till motivet i många av fallen (Blackburn 2006; Garipzanov 2008; Audy 2018:113–27). Då de islamiska mynten inte besitter samma ikonografiska motiv utan istället en inskription blir frågan snarare om upphängningen anpassades för att kunna uppfatta inskriptionen. En annan viktig fråga är huruvida det fanns ett ”korrekt” sätt att uppfatta mynten. Till skillnad från bildmotiv, där bilderna ofta har olika vinklar och perspektiv att uppfattas utifrån, är inskriptioner enklare att analysera. Särskilt islamiska mynt eftersom alla har ungefär samma motiv. Inskriptionen på islamiska mynt ämnades att läsas från ett specifikt håll och kan inte läsas om myntet är upp och ner eller orienterat på sidan, se *Figur 27* för korrekt orientering. Om inskriptionen ska uppfattas ”korrekt” behöver upphängningen göras längst upp i mitten, på kanten av myntet, se röd markering i *Figur 27* (Holst 1973:17).

Positionering av upphängningen

Vid närmare analys ser jag att positioneringen av upphängningen på islamiska myntsmycken inte verkar ha tagit hänsyn till textens läsbarhet. Endast två mynt har orienterats på ett ”korrekt” sätt så att den kufiska inskriptionen är läsbar. Utöver dessa ser man främst två olika sorters upphängning, *texten hamnar upp och ner* och *texten hamnar på sidan*. Båda positionerna tar ej hänsyn till texten utan verkar ha andra anledningar bakom placeringen av upphängningen. Totalt är det 9 myntsmycken där *texten hamnar upp och ner* och 12 där *texten hamnar på sidan*. 7 av mynten var skadade och motivet kunde därför inte bestämmas. Intressant nog avviker placeringen av upphängningen på de två olika sätten inte betydligt. Vare sig det är *på sidan* eller *upp och ner* är upphängningen ofta på ungefär samma plats som andra mynt av samma typ. Man kan heller inte se att man föredrar en sida av myntet framför det andra. Placeringen av upphängningen möjliggör inte läsning av framsidan av myntet

Figur 27, Islamisk dirhem, Åtsida: islamiska trosbekännelsen, Frånsida: korancitat, präglingsort och datum. Röd markering: position av upphängning för ”korrekt” läsning (Holst 1973:17).

i någon större utsträckning än åtsidan. Trots att läsning av inskriptionen inte verkar ha värderats betyder det inte att inskriptionen, som en samling av symboler, inte hade något värde.

De mynttyper som har högst grad av transformering har alla distinkta bilder och symboler som passar in i vikingatidens symbolik. Särskilt de nordiska mynten med olika djur, skepp och religiösa symboler. Trots detta utgör de islamiska mynten 70% av alla myntsmycken som har hittats (Audy 2018:86). Antagligen kan en stor del av dessa förklaras med myntens höga antal gentemot alla andra typer, men det är nog inte hela förklaringen. Bilder verkar inte vara essentiella för att skapa ett myntsmycke utan inskriptionen på de islamiska mynten uppfyllde det ikonografiska behovet. Frågan blir då vad på mynten som uppfyllde detta. Först och främst verkar en upprepad och igenkännbar symbolik vara vanligt bland transformerade mynt. Ett bra exempel på detta är de karolingiska mynten som har hittas i Skandinavien. Nästan alla mynten tillhör *Christiana Religio* typen som präglades av Ludvig den Fromme under ett antal år. Mynten präglades med ett kors och ett tempel, vilket var igenkännbart och kunde upprepadas på varje mynt (Audy 2018:86). Liknande metodik kan ses i de nordiska mynten, som har en tydlig och upprepande skandinavisk symbolik som även kan ses på runstenar och bildstenar och därmed är igenkännbar (Audy 2018:185–90). Både dessa mynttyper har en hög grad av transformation. Möjligtvis besatt trosbekännelsen på åtsidan av de islamiska mynten ett ikonografiskt värde eftersom den innehöll upprepade symboler, till exempel: . Symbolen uppkommer tre gånger på mynten och varje gång på samma plats. Trosbekännelsen i sin helhet kan nog även uppfattas som en upprepande symbolik eftersom den alltid har samma utseende. Myntens stora mängd och cirkulation genom hela den vikingatida världen gör även att trosbekännelsen möjligtvis blev igenkännbar för människorna i Skandinavien även om de inte var medvetna om dess innebörd. Att symbolik uppfattades i den vikingatida världen utan att förstå dess innebörd kan till exempel ses i fynd av kristna kors i skandinaviska ikonografi redan under 500-talet, långt innan kristendomens etablering i området (Audy 2018:186). Trosbekännelsens ikonografiska värde påverkas även inte av en ”fel” orientering eftersom symbolerna och det estetiska värdet kan uppfattas från olika vinklar. Att man ser en placering av upphängning där inskriptionen är *upp och ner* eller *på sidan* spelar därför inte roll och visar möjligtvis på personliga preferenser och tolkningar av myntens symbolik. En annan aspekt av placeringen av upphängningen är att det ofta täcker eller förstör delar av inskriptionen på kanten av mynten. Vissa myntsmycken från vikingatiden visar på försök att undvika detta, ofta försöker man använda bokstäver som *O* för att placera upphängningen inom (Audy 2018:120). På de islamiska myntsmyckena i denna uppsats sker placeringen på olika platser av kanten, utan något tydligt syfte att bevara texten. Något som även talar för att trosbekännelsen uppfattades som ikonografiskt värdefull är avsaknaden av ”graffiti” eller någon form av förändring av mynten. Om man ansåg att myntens ursprungliga ikonografi inte var tillräcklig fanns möjlighet att rista in ytterligare symbolik, men det verkar inte vara fallet. Trots att islamiska dirheme är överrepresenterade när det kommer till graffiti på mynt, uppvisar myntsmyckena från Uppland inte något behov för detta (Hammarberg & Rispling 1985:64).

4 Diskussion

I uppsatsens materiella kultur, gravarna och myntsmyckena, kan man tydligt se hur de konstitueras utifrån sociala idéer och koncept. Deponeringen av myntsmyckena följer tydliga sociala koder baserat på hur de uppfattas, och deponeras tillsammans med föremål som uppfattas på liknade sätt. I gravarna deponeras myntsmycken tillsammans med andra smycken eller som en del av ett större estetiskt sammanhang, som till exempel ett pärlband. Man kan även se att den materiella kulturen delas in utifrån sociala normer kring kön, där kvinnor verkar ha varit de primära ägarna av myntsmycken. Dock ser man möjliga avvikelser från normerna, med män som begravs med myntsmycken. Man ser även sociala normer som manifesteras i gravskicket, där myntsmycken främst hittas i elitgravar. Dock är det även här man ser geografiska skillnader och möjliga lokala seder. Gravarna från andra delar av Uppland består i högre grad av mindre rika gravar och här är ägandet av islamiska myntsmycken inte lika starkt knutet till eliten i samhället som i Birka. Gravarna med islamiska myntsmycken visar även på en blandning av olika gravskick, men att inhumationsgravar dominerar i Birka och att kremeringsgravar är betydligt vanligare i andra delar av Uppland. Något som även blev tydligt under analysen var betydelsen av att kontextualisera myntsmyckena gentemot de andra föremålen i gravarna. Ett bra exempel på detta är fyndet av icke-transformerade mynt. Deras placering i gravarna visade tydligt hur materiell kultur kan konstitueras annorlunda baserat på den kontext de används inom, trots att de var liknande föremål ursprungligen. Analysen som gjordes på myntsmyckena visade även på en konstituering som gjordes av människorna i Uppland. De islamiska mynten anlände till Skandinavien med ett religiöst betingat värde och symbolism, något som inte verkade ha uppfattats av skandinaverna. Placeringen av upphängningen möjliggjorde inte läsning eller en uppfattning av inskriptionernas ursprungliga betydelse. Däremot har de möjligen omkonstituerats till att få en ikonografisk betydelse baserat på de symboler som har präglats på mynten. Analysen kan däremot utvecklas vidare för att inkorporera aspekter som bland annat silvervärde eller möjlig rituell användning.

Avslutningsvis kan uppsatsens frågeställningar besvaras:

-Vad säger gravmaterial från Uppland om islamiska myntsmyckens värde under vikingatiden?
Gravmaterialet visar att myntsmyckenas värde förändrades under deras transformation från mynt till myntsmycken. Islamiska myntsmycken deponerades i de flesta av fallen tillsammans med andra smycken av högt värde och verkar därmed ha värderats liknande och förlorat sitt ekonomiska värde. Dock har de antagligen i många fall kunnat återfå ett ekonomiskt värde. De ägdes med stor sannolikhet av både rika och mindre rika individer, dock med geografiska skillnader. För båda grupperna har de antagligen uppfattats som ett statusföremål. Vid deponering i gravarna särskiljs de inte från andra typer av myntsmycken, dock har de islamiska antagligen var mindre värderade under deras användningstid.

-Var myntens islamiska bakgrund en del av myntsmyckets värde?

Myntens islamiska bakgrund verkar inte ha varit en del av värdet när de transformerades till

smycken.

-Vilka likheter och skillnader kan man se när det kommer till värdering, i gravmaterialet från Birka och resten av Uppland?

Värderingen av myntsmyckena skiljer sig inte avsevärt i Birka och andra platser i Uppland. I båda miljöerna uppfattas myntsmyckena som statusföremål och deponeras tillsammans med andra värdefulla smycken. Däremot ser man fler mindre rika gravar som innehåller islamiska myntsmycken i resten av Uppland, vilket tyder på att de var tillgängliga för personer av lägre ekonomisk status i större utsträckning än i Birka.

5 Sammanfattning

Under 800- och 900-talet anlände stora mängder islamiska mynt till Skandinavien. De flesta användes som silver i en vikt-ekonomi och fragmenterades ofta på grund av detta. Deras användning var emellertid inte begränsad till enbart ekonomiska ändamål eftersom vi ser stora mängder smycken tillverkade av dessa mynt. Genom att suspendera ett mynt med en ögla eller endast ett hål förvandlar man det till något helt annat, något som har en ny betydelse. Denna nya betydelse är fokuset för denna uppsats och genom att analysera gravar där islamiska myntsmycken har deponerats kan vi dra slutsatser om hur de uppfattades och användes. Gravarna som diskuteras i denna avhandling är alla gravar som innehåller islamiska myntsmycken i Uppland. Hälften av gravarna är från Birka, och resten är från andra delar av Uppland, vilket möjliggör jämförelser mellan en urban miljö och en icke-urban miljö. En annan viktig aspekt av mynten är deras islamiska identitet, som gestaltas genom kufiska inskriptioner. Uppsatsen drar slutsatsen att islamiska myntsmycken användes på liknande sätt som andra hängsmycken under vikingatiden. I gravarna kan vi tydligt se att de deponerades tillsammans med andra hängsmycken av stort värde, avskilt från andra mynt, vilket understryker deras förvandling och nya betydelse. De betraktades som statussymboler både av eliten och icke-eliten, både i Birka och i övriga delar av Uppland. Dock verkar de vara mer associerade med eliten i Birka än i andra delar av Uppland. När det gäller den islamiska inskriptionen på mynten finns det inga tecken på att människor förstod eller uppskattade dem. De flesta mynten hänger på ett sätt så att texterna antingen är upp och ner eller på sidan. Frågan är då varför de islamiska myntsmyckena användes på liknande sätt som andra myntsmycken, då de hade tydliga bilder som kunde förstås i den skandinaviska världen. En möjlig förklaring är att den islamiska texten inte sågs som text, utan som symboler och mönster som hade samma funktion som bilderna på andra myntsmycken. Särskilt den islamiska trosbekännelsen, som präglades på varje mynt, kan ha blivit en igenkännbar bild som innehöll upprepade symboler och mönster.

6 Referenser

- Aannestad, H.L. 2015. Transformasjoner. *Omforming og bruk av importerte gjenstander i vikingtid*. Oslo: Universitetet i Oslo. (diss.)
- Adamczyk, D. 2020. Trading networks, warlords and hoarders. I: Gruszczynski, J. Jankowiak, M. Shepard, J. (red.). *Viking-age Trade: Silver, Slaves and Gotland*. London: Routledge (132–155).
- Andersson, G. 2005. *Gravspråk som religiös strategi: Valsta och Skälby i Attundaland under vikingatid och tidig medeltid*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Androshchuk, F. 2013. *Vikings in the East: Essays on Contacts along the Road to Byzantium (800–1100)*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Arbman, H. 1943. Birka: *Untersuchungen und Studien. I, Die Gräber: Text*. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
- Arne, T.J. 1934. *Das Bootgräberfeld von Tuna in Alsike, Uppland*. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
- Audy, F. 2011. Møntsmykker i vikingetiden i lyset af gravfundene fra Birka, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2011:3 (91–6).
- Audy, F. 2018. *Suspended Value. Using Coins as Pendants in Viking-Age Scandinavia (c. AD 800-1140)*. Stockholm: Stockholms universitet. (diss.)
- Blackburn, M. 2006. The loops as a guide to how and when the coins were acquired, I: S.H. Fuglesang & D.M. Wilson. (red.). *The Hoen Hoard: A Viking Gold Treasure of the Ninth Century*. Oslo: Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo (181–99).
- Callmer, J., 1977. *Trade Beads and Bead Trade in Scandinavia ca. 800-1000 A.D.* Lund: Acta Archaeologica Lundensia.
- Garipzanov, I. 2008. Carolingian coins in early Viking Age Scandinavia (ca.754–ca.900). Chronological distribution and regional patterns, *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 2003–2005 (65–92).
- Gräslund, A.-S. 1980. *Birka 4. The Burial Customs: A Study of the Graves on Björkö*. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
- Hammarberg, I. & Rispling, G. 1985. Graffiter på vikingatida mynt. *Hikuin* 11 (63–78).
- Hjulström, B. & Isaksson, S. 2005. Tidevarv i Tuna. Arkeologiska undersökningar i Tuna by, Alsike sn, Uppland. *Rapporter från arkeologiska forskningslaboratoriet* 3.
- Heijne, C. 2004. *Särpräglad: Vikingatida och tidigmedeltida myntfynd från Danmark, Skåne, Blekinge och Halland (ca 800–1130)*. Stockholm: Stockholm Studies in Archaeology.
- Hodder, I. 1980. Social structure and cemeteries: a critical appraisal, I: P.A. Rahtz, T.M. Dickinson & L. Watts. (red.). *Anglo-Saxon Cemeteries, 1979: The Fourth Anglo-Saxon Symposium at Oxford*. Oxford: BAR (161–9).
- Hodder, I, 1992. *Theory and Practice in Archaeology*. London: Routledge.
- Holst, G. 1973. *Mynt av arabiskt ursprung funna i Skandinavien. Något om hur man tyder kufiska mynt*. Göteborg: Numismatiska litteratursällskapet i Göteborg.
- Kelleher, R.M. 2013. *Coins, Monetisation and Reuse in Medieval England and Wales: New Interpretations Made Possible by the Portable Antiquities Scheme*. Durham: Durham University. (diss.)
- Kemmers, F. & Myrberg, N. 2011. Rethinking numismatics. The archaeology of coins.

Cambridge University Press (87-108).

Kershaw, J. Merkel, S. W. Oravisjärvi, J. Kooijman, E. & Kielman-Schmitt, M. 2021. The scale of dirham imports to the Baltic in the ninth century: New evidence from archaeometric analyses of early Viking-Age silver. *Fornvännen* 116 (186–204).

Kilger, C. 2008. Silver, trade and towns. Kaupang from afar: aspects of the interpretation of dirham finds in Northern and Eastern Europe between the late 8th and early 10th centuries. I: Skre, D. (red.). *Means of Exchange: Dealing with Silver in the Viking Age*, Aarhus: Aarhus University Press (199–252).

Ljungkvist, J. 2006. *En hiar atti rikR: om elit, struktur och ekonomi kring Uppsala och Mälaren under yngre järnålder*. Uppsala: Uppsala universitet. (diss.)

Lundström, P. 1955. *En grav med silversmycken från Stavby i Uppland*. *Fornvännen* 50 (35–43).

Malmer, B. 1966. *Nordiska mynt före år 1000*. Lund: Acta Archaeologica Lundensia.

Malmer, B. 1986. West European silver coins at Helgö. I: A. Lundström & H. Clarke. (red.) *Excavations at Helgö 10: Coins, Iron and Gold*. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien (127–9).

Melin, J. & Sigvallius, B. 2001. *Excavations at Helgö XIV: Cemetery 118 and Building Group 7 and Cemetery 115*. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.

Nordahl, E., 2001. *Båtgravar i Gamla Uppsala: spår av en vikingatida högreståndsmiljö*. Uppsala: Uppsala universitet.

Petré, B. 1993. Male and Female Finds and Symbols in Germanic Iron Age Graves. *Current Swedish Archaeology* 1 (149–154).

Petré, B. 1999. *Gravfältet RAÄ 16, Söderby, Lovö Sn, Uppland: Ett familjegravfält från yngre järnålder - Rapport, analys, tolkning*. Stockholm: Department of Archaeology and Classical Studies.

Price, N. 2008. Dying and the dead: Viking Age mortuary behaviour. I: S. Brink & N. Price. (red.). *The Viking World*. London: Routledge (257–73).

Rispling, G. 1990. The Volga Bulgarian imitative coinage of al-Amir Yaltawar („Barman”) and Mikail b. Jafar. I: K. Jonsson & B. Malmer. (red.). *Sigtuna Papers. Proceedings of the Sigtuna Symposium on Viking-Age Coinage (1989)*, Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien (275–82).

Screen, E. 2014. Currency conversion. Coins, Christianity and Norwegian society in the late tenth and eleventh centuries, I: M. Allen, R. Naismith & E. Screen. (red.). *Early Medieval Monetary History: Studies in Memory of Mark Blackburn*. Farnham: Ashgate (349–76).

Statens historiska Museum & Kungliga Myntkabinettet. 1930. *Översiktskatalog. Tillväxten under år 1930*. Stockholm.

Talvio, T. 1978. *Coin imitations as jewelry in eleventh-century Finland*, *Finskt Museum* 1978 (26–38).

Talvio, T. 2000. Islamic and Western coins as jewellery in Viking-Age Finland, I: B. Kluge & B. Weisser. (red.). *XII. internationaler numismatischer Kongreß. Akten – Proceedings – Actes, Berlin 1997*. Berlin: Staatliche Museen zu Berlin (983–5).

Williams, G. 2007. Kingship, Christianity and coinage: monetary and political perspectives on silver economy in the Viking Age, I: J. Graham-Campbell & G. Williams. (red.). *Silver Economy in the Viking Age*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press (171–208).

Stockholms
universitet